

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

"Mutta enemmän ehkä se yhteistyö opettajan kanssa etukäteen, se että tulkki oikeasti ymmärtäisi, mistä on kysymys"

Yhteistyön merkitys ja tulkilta vaaditut ominaisuudet vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle

Marjo-Leea Alapuranen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Huhtikuu/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Marjo-Leea Alapuranen	Sivumäärä 45 ja 8 liitesivua
Työn nimi "Mutta enemmän ehkä se yhteistyö opettajan kanssa etukäteen, se että tulkki oikeasti ymmärtäisi, mistä on kysymys" Yhteistyön merkitys ja tulkilta vaadittavat ominaisuudet vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tytti Koslonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Kuurosokeat ry:n Kommunikaatiopalvelut, Riitta Lahtinen	
Tiivistelmä <p>Tutkielman tarkoitus oli selvittää vieraiden kielten opiskelutulkausta kuurosokealle asiakkaalle. Tutkielman tavoitteena oli saada vastaus siihen millaista olisi toimiva yhteistyö kuurosokean asiakkaan, tulkin ja opettajan välillä vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle. Lisäksi tutkittiin mitä tulkilta vaaditaan vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle.</p> <p>Tutkielma toteutettiin havainnoinnilla ja teemahaastattelulla. Havainnointi tapahtui kuurosokeiden englannin kielen virikepiirissä joulukuussa 2011. Haastatteluja tehtiin kolme. Ne toteutettiin joulukuussa 2011 ja tammikuussa 2012. Ensimmäiseksi haastateltiin havainnoidun virikepiirin opettajaa. Toisena haastateltavana oli kirjoitustulkki, joka on työskennellyt vieraiden kielten opiskelutulkkinä kuurosokeille asiakkaille. Kolmas haastateltava oli kuurosokea asiakas, joka on opiskeluissaan käyttänyt aktiivisesti tulkkipalvelua.</p> <p>Haastattelujen tuloksena oli, että yhteistyö eri tahojen välillä vieraiden kielten opiskelutulkaustilanteissa koetaan tärkeäksi. Suurimmaksi ongelmaksi yhteistyön toteutumiselle koettiin ajan ja jatkuvuuden puute. Yhteistä aikaa, jolloin tulkki sekä opettaja ja kenties asiakaskin voisivat keskustella opintojen ja harjoitusten tavoitteista sekä siitä, kuinka tulkkauksen voisi parhaiten tukea kyseisiä tavoitteita, ei haastattelujen perusteella löydy kovin helposti. Asiakas koki hyvin haastavaksi sen, että tulkkien vaihtuvuus on suurta, eikä tulkkauksessa ja toimintatavoissa tällöin ole jatkuvuutta.</p> <p>Tuloksista kävi ilmi, että tulkilta vaaditaan ja odotetaan monia asioita. Tärkeimmäksi nousi vieraan kielen taito, tosin haastateltavat olivat eri mieltä siitä, löytyykö tulkeilta useinkaan taitoa riittävästi. Lisäksi tulkilta odotettiin tietämystä kielitieteestä ja ymmärrystä siitä, mitä opetetaan ja kuinka sen tulisi vaikuttaa tulkkaukseen. Kuurosokeiden kanssa työskennellessä tärkeäksi koettiin myös kuurosokeuteen liittyvät taidot, kuten kuvailu ja opastus sekä sosiaalishaptisten menetelmien hallinta. Lisäksi tulkilta odotettiin hyvää valmistautumista, tilanteen tasalla oloa ja luovuutta.</p> <p>Tämä työ on tarkoitettu viittomakielen tulkeille, kuurosokeille asiakkaille sekä vieraiden kielten opettajille, jotka kohtaavat kuurosokeita työssään.</p>	
Asiasanat kuurosokea, viittomakieli, tulkkauksen, kielet, yhteistyö	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Marjo-Leea Alapuranen	Number of Pages 45 and 8 appendices
Title "But it is more about the co-operation with the teacher in advance so that interpreter would really understand what it is about" The meaning of co-operation and the qualities required from the interpreter in educational interpreting of foreign languages for deafblind client	
Supervisor(s) Tytti Koslonen	
Subscriber and/or Mentor Communication Unit of The Finnish Deafblind Association, Riitta Lahtinen	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to research the field of educational interpreting of foreign languages for deafblind client. The goal was to discover what would be considered as a functional co-operation between a deafblind client, an interpreter and a teacher in an educational interpreting of foreign languages for deafblind client. In addition the second goal of thesis was to clarify what is required from the interpreter in educational interpreting of foreign languages for deafblind client.</p> <p>The thesis was conducted by combination of observation and theme interviews. Observation was conducted in a recreational English club for deafblind in December 2011. Three theme interviews were conducted in December 2011 and in January 2012. The first interviewee was the teacher of the recreational English club. The second interview was with a speech-to-text interpreter who had worked as an educational interpreter for deafblind clients. The third interviewee was a deafblind client who had actively used interpreting services during ones studies.</p> <p>The result of the interviews was that every one of the interviewees felt that co-operation between a client, teacher and interpreter is important for educational interpreting of foreign languages. The biggest problem for co-operation to come true was the lack of time and continuity. Common time when the interpreter and the teacher and perhaps also the client could talk about the goals of studies and exercises and what is the best way for interpreting to support these goals, is not easy to find, according to the interviews. The client felt that the turnover rate of interpreters is demanding because there is no continuity in interpreting or procedures.</p> <p>According to the results, many things are required and expected from the interpreter. The most important skill that an interpreter should have was the skill of foreign language. Interviewees opinions on whether interpreters actually have the skill or not differed. It was also expected that the interpreter should have knowledge of linguistics and understanding of what was being taught and how it should have affected interpreting. Also, when working with deafblind clients, skills that were related specifically to them such as describing, guiding and social-haptic-communications were considered important. In addition it was expected that the interpreter prepared well for assignments, was alert in the situation and creative.</p> <p>This thesis is meant for sign language interpreters, deafblind clients and foreign language teachers who meet deafblind in their work.</p>	
Keywords deafblind, sign language, interpreting, languages, co-operation	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	
ABSTRACT	
1 JOHDANTO	5
2 KUUROSOKEAT	6
2.1 Kuurosokeuden luokittelu	7
2.2 Kuurosokeiden käyttämät kommunikointimenetelmät	8
2.2.1 Puhuttuun kieleen perustuvat tai sitä tukevat menetelmät	9
2.2.2 Viitottuun kieleen perustuvat menetelmät	10
2.2.3 Muut menetelmät	11
3 TULKKAUS	13
3.1 Opiskelutulkkkaus	14
3.2 Tulkkkaus kuurosokeille	15
4 VIERAIDEN KIELTEN OPISKELUTULKKAUS	17
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	19
5.1 Havainnointi ja sen toteutus	19
5.2 Teemahaastattelu ja sen toteutus	21
5.3 Haastateltavat	22
5.3.1 Opettaja	23
5.3.2 Kirjoitustulkki	23
5.3.3 Kuurosokea asiakas	24
5.4 Haastattelujen toteuttaminen	25
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA TARKASTELU	27
6.1 Yhteistyö kuurosokean asiakkaan, tulkin ja opettajan välillä	27
6.3 Tulkilta vaadittavat taidot	33
7 LOPUKSI	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	46

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tavoite on selvittää vieraiden kielten opiskelutulkkauksista kuurosokealle asiakkaalle. Työn tilaajana toimii Suomen Kuurosokeat ry:n Kommunikaatiopalvelut. Opinnäytetyöni tarjoaa uutta tietoa alalle, koska aihetta ei ole aiemmin tutkittu. Härkönen ja Turkki ovat vuonna 2010 valmistuneessa opinnäytetyössään kartoittaneet vieraiden kielten opiskelutulkkausten toteuttamista kolmannella asteella viittomakielille kuuroille, mutta kuurosokeisiin liittyen vastaavaa ei ole kartoitettu.

Kuurosokeille tulkkaukseen liittyvät tutkimukset ovat lähinnä keskittyneet taktiiliin kommunikaatioon tai erilaisiin käytettyihin kommunikointimenetelmiin (esimerkiksi Mesch 1998, Lahtinen 2008 sekä Kovanen & Lahtinen 2006). Lisäksi on tutkittu tulkin käyttöä niin asiakkaan kuin tulkin näkökulmasta (esimerkiksi Lahtinen 2004 ja Lahtinen & Marttila 2004). Viittomakielialalla on ilmestynyt artikkeleita liittyen vieraiden kielten tulkkaukseen. Esimerkiksi Laine (2006) on keskittynyt kahden tulkin välillä vieraiden kielen välillä toimimiseen ja Selin (2002) on käsitellyt vieraiden kielten tulkkausta ilta-oppikoulussa.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää vieraiden kielten opiskelutulkkauksista kuurosokealle asiakkaalle. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista olisi toimiva yhteistyö opettajan, tulkin ja kuurosokean asiakkaan välillä vieraiden kielen opiskelutulkkauksessa?

1.1. Mitä viittomakielen tulkilta vaaditaan vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle?

Toimivalla yhteistyöllä tässä työssä tarkoitetaan Lehtisen (2001, 88-89) ja Isoherrasen (2005, 14) määritelmien mukaista moniammatillista yhteistyötä, jossa eri alojen asiantuntijat integroivat tietonsa ja taitonsa yhteen saavuttaakseen lopputuloksen, joka parhaiten palvelee asiakasta. Vastauksia tutkimuskysymyksiini etsin toteuttamalla kolme teemahaastattelua ja yhden havainnoinnin. Työtä varten haastattelin kuurosokeaa asiakasta, joka on aktiivisesti käyttänyt kolmannen asteen vieraiden kielten opinnoissaan tulkkia. Lisäksi haastattelin kirjoitustulkkia, joka on urallaan tehnyt töitä

myös vieraan kielen tunneilla sekä kuurosokeiden englannin kielen virikeryhmän opettajaa. Havainnoinnin toteutin opettajan opettaman ryhmän kokoontumisessa. Käytetyistä menetelmistä kerron enemmän luvussa 5.

Opinnäytetyö rakentuu siten, että luvussa 2 käsittelen kuurosokeutta ja kuurosokeiden käyttämiä kommunikointimenetelmiä. Aihetta on käsitelty varsin laajasti, jotta työ voisi hyödyttää myös lukijoita, joilla ei ole aiempaa tietoa aiheesta tai jotka haluavat lisätietoa. Laajalla teoriaosuudella haluan myös muistuttaa lukijalle, kuinka vaihtelevia ovat kuurosokeuden syyt ja vaikutukset kommunikaatioon ja tulkkaukseen. Luvussa 3 kerron tulkkauksesta sekä opiskelutulkkauksesta. Luku 4 koostuu vieraiden kielten opiskelutulkkauksen esittelystä. Luvussa 5 siirrytään opinnäytetyön toteutukseen, luvussa 6 taas saatuihin tuloksiin. Tulosten kanssa rinta rinnan kulkee tutkimuskysymyksiin läheisesti liittyvä teoria.

Opinnäytetyö on suunnattu viittomakielen tulkeille, asiakkaille¹ sekä vieraiden kielten opettajille, jotka kohtaavat kuurosokeita työssään. Opinnäytetyö kokoaa seikkoja, jotka tulisi huomioida, kun toteutetaan vieraiden kielten opiskelutulkausta ja asiakkaana on kuurosokea.

2 KUUROSOKEAT

Käsitteellä kuurosokeat tarkoitetaan ihmisiä, joita yhdistävä tekijä on kuulonäkövamman. Kuitenkin kuulonäkövamman syntyhistoria, eli missä vaiheessa elämää ja mistä syystä aistit ovat heikentyneet tai ne on menetetty, kuulon ja näön vaikeusasteet sekä käytetyt eri kommunikaatiomenetelmät tekevät ryhmästä hyvin heterogeenisen ja lisäävät haastetta tulkkaukseen. (Lahtinen 2006, 182.) Kuurosokeus voi ilmetä eriasteisena, sillä se määritellään näön ja kuulon toimintakyvyn mukaan. Kuurosokeiksi luetaan niin täysin kuurosokeat kuin vaikeasti kuulonäkövammaiset ihmiset. (mt., 183.) Kuurosokeista suurimmalla osalla on eriasteisesti jäljellä olevaa näköä tai kuu-

---

¹ Asiakkaalla tässä tutkielmassa tarkoitetaan kuurosokeaa tulkin käyttäjää

loa ja osa heistä on täysin kuurosokeita. Kuulon ja näön vammat voivat olla pysyviä tai eteneviä. (Lahtinen 2005, 207.)

Kuurosokeuden määritelmään kuuluu vahvasti se, että se rajoittaa henkilön osallistumista yhteiskuntaan, jopa niin, että se vaatii yhteiskunnalta tukea erityispalveluihin, ympäristön mukauttamiseen ja teknisten apuvälineiden saamiseen (Pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä 2011, 9). Suomen Kuurosokeat ry:n (2011a) mukaan heidän palveluidensa piirissä on noin 850 kuurosokeaa tai kuulonäkövammaista asiakasta. Luvussa eivät ole mukana henkilöt, joiden kuulo ja näkö ovat heikentyneet ikääntymisen vuoksi (Lahtinen 2006, 183).

Yleensä, jos yksi aisti on puutteellinen, aivot voivat muotoutua uudelleen niin, että aistijärjestelmät pyrkivät korvaamaan toinen toisiaan. Jos ihmisellä on kuuloaistin suhteen puutteita, vastaanottaa hän yleensä näön kautta visuaalista kanavaa pitkin enemmän tietoa. Sama toimii myös päinvastoin: sokeat ihmiset saavat kuulon kautta puuttuvaa tietoa. Kuurosokeilla on kuitenkin kahden aistin vamma, joka usein voi olla myös etenevä. Tämä tarkoittaa, että kuulonäkövammaisen henkilö ei voi täysin korvata puuttuvaa visuaalista tietoa auditiivisella tai auditiivista visuaalisella tiedolla. (Ylitalo 2006, 69–70.) Yhdistetyn vamman vuoksi tarvitaan informaatiota muita aistikanavia pitkin, joten näön ja kuulon ollessa heikkoja tai heikentyessä, kasvaa kosketuksen merkitys tiedon saannin välineenä (Lahtinen 2008, 29, 50).

2.1 Kuurosokeuden luokittelu

Kuurosokeat voidaan luokitella neljään ryhmään kuurosokeutumisen ajan mukaan: 1) syntymästään saakka kuurosokeat, 2) syntymästään saakka näkövammaiset, joiden kuulo on heikentynyt myöhemmin, 3) syntymästään saakka kuulovammaiset, joiden näkö on heikentynyt myöhemmin sekä 4) aikuisiässä kuurosokeutuneet (Suomen Kuurosokeat ry 2011b). Kuurosokeuden tausta vaikuttaa moniin asioihin, kuten siihen, millaisia kommunikointimenetelmiä kuurosokea käyttää tai identifioiko hän itsensä suomenkielisten vai esimerkiksi viittomakielisten ryhmään (Mustonen 2006, 8-9).

Yleisimmät kuurosokeuden aiheuttajat ovat Usherin oireyhtymä ja CHARGE-oireyhtymä (Suomen Kuurosokeat ry 2011b). Usherin oireyhtymä on periytyvä sairaus, joka aiheuttaa kuulonäkövammaan. Siihen liittyy etenevä verkkokalvonrappeuma, joka aiheuttaa näkövammaan sekä sisäkorvaperäisen kuulovammaan. (Suomen Kuurosokeat ry 2011c.) CHARGE-oireyhtymä on synnynnäinen samanaikaisesti esiintyvä oirekokonaisuus, jonka perussyitä ei tiedetä. CHARGE-oireyhtymä ei vaikuta ainoastaan näköön ja kuuloon vaan siihen liittyy muihin aistituntemuksiin liittyviä ongelmia ja haasteita. (Suomen Kuurosokeat ry 2011d.) Muita syitä kuurosokeudelle ovat muun muassa keskisuus, erilaiset kehitysvammat, sairaus tai tapaturma, aivojen vammautuminen tai aivokasvaimet sekä ikääntyminen (Suomen Kuurosokeat ry 2011e).

2.2 Kuurosokeiden käyttämät kommunikointimenetelmät

Kuurosokean ensisijaisesti käyttämä kieli ja kommunikaatiomenetelmä määrittyvät yleensä henkilön äidinkielen sekä kuulo- ja näköasteen perusteella. Suomalaiset kuurosokeat käyttävät kielenään joko puhuttua suomea, puhuttua ruotsia tai suomalaista viittomakieltä. (Takala 2005, 30–32, 35–36; Lahtinen 2006, 183.)

Kommunikaatiomenetelmät voivat perustua joko puhuttuun kieleen (sen puhuttuun tai kirjoitettuun muotoon) tai viittomakieleen. Kielen tuottamisen ja vastaanottamisen kanavat voivat olla keskenään samat tai eroavat riippuen näön ja kuulon asteesta sekä siinä mahdollisesti ajan saatossa tapahtuneesta muutoksesta. Kommunikaatiomenetelmä voi vaihdella myös ympäristön asettamien rajoitusten vuoksi. Tällaisia ovat esimerkiksi vääränlainen valaistus tai huono akustiikka. Useimmiten kielen tuottamisen menetelmä säilyy samana, vain vastaanottomenetelmä muuttuu. (Lahtinen 2005, 208–209; Lahtinen 2008, 29.) Puheeseen tai viittomakieleen perustuvien menetelmien lisäksi kommunikoinnissa voidaan käyttää kosketukseen perustuvia taktiileja, kommunikaatioita tukevia menetelmiä (Lahtinen 2004, 26). Eri menetelmiä vapaasti yhdistelevää kommunikaatiomenetelmää kutsutaan kokonais- tai totaalikommunikaatioksi. Sen tavoitteena on löytää tietyille henkilölle juuri sopiva tapa ilmaista itseään ja vastaanottaa informaatiota. (Takala 2005, 41–42.)

2.2.1 Puhuttuun kieleen perustuvat tai sitä tukevat menetelmät

Puhuttuun kieleen perustuvia menetelmiä ovat puhe, kirjoitus ja suuraakkoset, sormiaakkoset sekä niihin pohjautuva viestintä. Puhetta tukevia menetelmiä ovat tukiviittomat ja huulioluku.

Yleensä kuuroutuneet, jotka ovat menettäneet kuulonsa puheenoppimisiän jälkeen, käyttävät pääasiallisena kommunikointimenetelmänään puhetta ja voivat tuottaa sitä ymmärrettävästi. Puhetta voivat käyttää myös huonokuuloiset. Molemmilla ryhmillä voi olla ongelmia äänenvoimakkuuden säätelyn kanssa. (Laurén 2006, 199–201.)

Kirjoitusta voidaan tuottaa käsin tai koneella. Kirjoituksen vastaanottaminen voi perustua visuaaliseen tai taktiiliin kanavaan. Visuaalista kanavaa vastaanotettaessa teksti voidaan lukea joko tietokoneen näytöltä tai paperilta. Taktiilisti vastaanotettaessa tekstiä voidaan lukea pistekirjoituksella tai sitä voidaan vastaanottaa taktiilein sormiaakkosin kädestä käteen tai suuraakkosilla (Kovanen & Lahtinen 2006, 11–12). *Suuraakkoset* eli *antikva* on menetelmä, jossa vastaanottajaan kämmeneen kirjoitetaan sormella tikkukirjaimin kirjain kerrallaan (Ylitalo 2006, 69; Lahtinen 2006, 190).

Jokaisella suomen kielen aakkosella on omat viittomakieliset vastineensa, jotka muodostavat ryhmän, jota kutsutaan *sormiaakkosiksi* (Vivolin-Karén & Alanne 2006, 11). Sormituksessa suomenkielinen sana tuotetaan visuaaliseen muotoon kirjain kerrallaan käyttämällä sormiaakkosia. Kyseessä on eräänlainen uudelleenkodeaus. (Roslöf & Veitonen 2006, 173.) Sormiaakkosista on olemassa myös taktiilimuoto, jossa sormiaakkoset viitotaan kämmenen sisällä peukalohankaan (Suomen Kuurosokeat ry 2011f). Sormiaakkosiin perustuva menetelmä on myös *sormiaakkosviestintä*, jossa selkeän huulion kanssa samanaikaisesti näytetään jokaisen sanan ensimmäinen kirjain (Laurén 2006, 204–205).

Tukiviittomia käyttävät esimerkiksi huonokuuloiset, dysfaattiset, autistiset ja kehitysvammaiset. Menetelmässä puhetta tuetaan yksittäisillä lauseen ydinsanoja vastaavilla viittomilla. (Takala 2005, 34–35.)

Huulioluku voi olla itsenäinen menetelmä tiedon ja tekstin vastaanottamiseen, tai sitä voidaan tukea erilaisilla menetelmillä (esimerkiksi tukiviittomat ja viitottu puhe), tai se voi tukea esimerkiksi viittomakielellä vastaanotettua tekstiä. Huulioluvussa seurataan suun ja kielen liikkeitä, eleitä sekä ilmeitä. Se vaatii harjoitusta ja visuaalista hahmottamiskykyä. Sen jatkuva käyttö vaatii tarkkaavaisuutta ja on raskasta käyttäjälle. (Takala 2005, 38–39.)

2.2.2 Viitottuun kieleen perustuvat menetelmät

Viittomakieli on pääasiallisesti kuurojen käyttämä kieli, joka koostuu käsien liikkeistä, eleistä ja ilmeistä. Sillä on oma kielioppinsa, rakenteensa ja sanastonsa. Yleensä sen vastaanotto perustuu näkökykyyn, paitsi sen taktiilissa muodossa, jossa kieltä vastaanotetaan tuntoaistin kautta kädestä käteen. (Takala 2005, 30–32, 35; Hytönen & Rissanen 2006, 24.) Viittomakielisiä kuuroja on Suomessa lähteestä riippuen 3100:sta noin 5000:een (YLE Uutiset 2008; Takala 2005, 32; Hytönen & Rissanen 2006, 24; 24/2011 Viittomakielisten kielelliset oikeudet). Viittomakieltä voidaan tuottaa joko vapaaseen tilaan, kaventuneeseen näkökenttään, lähietäisyydelle tai taktiilisti (Lahtinen 2006, 183). Yleensä huonokuuloiset ja kuuroutuneet näkövammaiset ilmaisevat itseään viittomakielen sijasta puhutulla kielellä (Lahtinen 2005, 208–209).

Viitotussa puheessa tuotetaan viittomia yhtäaikaisesti suomenkielisen huulion tai puheen kanssa. Sen tarkoituksena on tukea huuliolukua. Viitottua puhetta kommunikointimenetelmänään käyttävät yleensä kuuroutuneet tai huonokuuloiset. (Laurén 2006, 215–216.) Viitotussa puheessa käytetty huulio noudattaa pääasiallisesti puhutun kielen kielioppia ja sanastoa (Hytönen & Rissanen 2006, 24). Kuurosokeat asiakkaat voivat ottaa vastaan viitottua puhetta vapaaseen tilaan, mikäli heillä on jäljellä näön jäänteitä. Mikäli näköä ei ole jäljellä, voidaan viitottua puhetta vastaanottaa taktiilisti.

Viitottua puhetta käytettäessä ei yleensä viitota kaikkia suomen kielen mukaisia sija-päätteitä, vaan ne näkyvät ainoastaan huuliossa. Kieliopin mukaista viittomista voi-

daan pitää eräänlaisena muunnelmana viitotusta puheesta. Siinä käytetään viittomien ja huulion lisäksi niin sanottuja kielioppiviittomia². (Takala 2005, 35.)

2.2.3 Muut menetelmät

Kuurosokeat voivat käyttää kommunikoinnissaan myös muita menetelmiä kuten *kuvailua* ja *sosiaalishaptisia menetelmiä*, joista yksi esimerkki on *sosiaaliset pikaviestit*. Kuvailun tarkoituksena on antaa tietoa sekä fyysisestä että sosiaalisesta ympäristöstä ja siinä tapahtuvasta toiminnasta. Näkö- ja kuuloaistin kautta saatava tieto muutetaan kuvailuksi, joka voi olla esimerkiksi kielellistä (puhe, viittomakieli, kirjoitus) ja liikkeeseen tai kosketukseen perustuvaa. (Lahtinen 2004, 72; Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12–17.) Liikkeellä kuvailussa joko kuvailijan tai vastaanottajan keholla osoitetaan esimerkiksi asentoa, paikkaa, korkeutta, liikettä, etäisyyttä, roolia ja rytmiä (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 119). Kosketukseen perustuvaa kuvailua on esimerkiksi käden ohjaaminen esineisiin tai keholle piirtäminen. Kuvailijana voi toimia kuka tahansa, esimerkiksi perheenjäsen tai tulkki. (Lahtinen 2004, 72; Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12–17.)

Kommunikaation laatua voidaan parantaa käyttämällä sosiaalishaptisia menetelmiä, koska kuurosokealta jää muuten havaitsematta visuaalisia, auditiivisia ja kehon lähettämiä viestejä (Lahtinen 2008, 50). Sosiaalisten pikaviestien kautta välitetään tietoa ympäristöstä, toiminnasta sekä sosiaalisesta tilanteesta ja ympäristöstä. Sosiaalisia pikaviestejä voidaan käyttää esimerkiksi henkilön tunnistamisessa tai kuvattaessa tilassa siirtymistä. Sosiaalisilla pikaviesteillä voidaan antaa kuurosokealle tietoa ilman, että hänen tekemisensä täysin keskeytetään. (mt., 52.)

---

² Kielioppiviittomat ovat tukiviittomia, joita käytetään esimerkiksi tiettyjen sijamuotojen ilmaisemiseen (Blom 2008, 57).

2.3 Kuurosokeiden opiskelussa käyttämät apuvälineet

Apuvälineiden avulla pyritään tukemaan kuurosokean toimintakykyä ja itsenäistä arjessa selviytymistä. Apuvälineet valitaan asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Apuvälineitä voivat olla erilaiset välineet, ohjelmat ja laitteet. Yleisimpiä kuulonäkövammaisten apuvälineitä ovat tärinähälyttimet, valkoiset kepit, suurennuslasit ja kuulokojeet. Apuvälineitä on suunniteltu eri käyttötarkoituksiin ja -ympäristöihin, kuten hoito- tai harjoitusvälineiksi ja kodinhoitovälineiksi helpottamaan esimerkiksi pukeutumista, liikkumista sekä asumista. (Forsberg 2010.)

Opiskelussa tärkeimpiä ovat kommunikointiin, tiedonsaantiin ja tiedonvälitykseen liittyvät apuvälineet. Ne voivat liittyä näkemiseen, kuulemiseen, taktiiliin kommunikaatioon tai puhelimen käyttöön. Apuvälineet voivat myös olla esimerkiksi erilaisia nauhoitus- ja kuuntelulaitteita, hälytys- tai merkinantovälineitä tai kalentereita. Niiden avulla voidaan helpottaa lukemista, laskemista, kirjoittamista tai piirtämistä. Näkemisen apuna käytetään erilaisia silmälaseja, piilolaseja, erikoislinsssejä, häikäistymistä ehkäiseviä suodatinlaseja, suurennuslaseja, lukukiviä, luuppeja, kiikareita ja elektronisia suurennuslaitteita eli lukuTV:tä, jossa on kamera ja näyttö. (Forsberg 2010, 19–22.)

Kuulemisen apuvälineitä voidaan käyttää, mikäli toiminnallista kuuloa on jäljellä. Tavallisimpia kuulon apuvälineitä ovat kuulokojeet, sisäkorvaistutteen eli kokleaimplantit, ääntä vahvistavat kommunikaattorit, FM-laitteet ja induktiosilmukat. Kuulokojeiden ja implanttien käytöllä tähdätään siihen, että toiminnallinen kuulo on mahdollisimman hyvä. Induktiosilmukkaa käytetään kuulokojeen avulla. Se vähentää esimerkiksi taustahälyäniä. Induktiosilmukka voi olla asennettuna kiinteästi tilaan tai se voi olla irrallinen väliaikainen silmukka. Elektroniset laitteet voivat aiheuttaa häiriöitä sen käytössä. Kommunikaattorissa on mikrofonia ja siihen johdolla liitetyt kuulokkeet tai kaulassa oleva induktiosilmukka. Sen avulla vahvistetaan keskustelua. (mt., 22–25.)

FM-laitteita voidaan käyttää esimerkiksi luennolla. Ne koostuvat lähettimestä ja vastaanottimesta, jotka ovat langattomasti yhteydessä toisiinsa radioaalloilla. (mt., 22–25.) Luentotilanteessa lähetin on opettajalla. Opiskelijan vastaanotin on kytketty kuulokojeeseen, joka on T-asennossa. FM-laitteen etuna on se, että hälyäänet eivät välity. Kuitenkin samaan aikaan välittymättä jäävät myös muiden tilanteessa läsnä olevi-

en kommentit. FM-laite voidaan kytkeä myös televisioon tai esimerkiksi vieraiden kielten oppitunneilla nauhuriin, jolta kuuntelutehtävät kuunnellaan. (Kurki & Takala 2005, 52.)

Suomessa yleisin taktiilin kommunikaation apuväline on kannettava tietokone, johon on liitetty pistenäyttö ja pistekirjoitusnäppäimet. Myös matkapuhelimeen on mahdollista liittää pistenäyttö ja pistekirjoitusnäppäimet. Näin voidaan kommunikoida lähettämällä viestejä kahden puhelimen välillä. Älypuhelimiin voidaan hankkia erilaisia ohjelmia, joilla näytön tekstiä voidaan suurentaa tai luetuttaa puhesyntetisaattorilla. Puhelimeen on myös mahdollista hankkia ohjelmia, joilla voidaan suurentaa tekstiä. (Forsberg 2010, 26–28.)

Sanelukoneella voi nauhoittaa omia muistiinpanoja tai luentoja. Siihen voi myös siirtää tietokoneelta äänitiedostoja. Sanelukoneeseen on myös mahdollista liittää kau-lainduktiosilmukka. (mt., 28–29.)

3 TULKKAUS

Frishberg (1990, 18) määrittelee tulkkauksen prosessiksi, jossa lähtökielellä tuotettu viesti muutetaan kohdekielille. Lähtökieli voi olla viitottu tai puhuttu, mutta tärkeintä on se, että prosessi tapahtuu välittömästi siinä hetkessä, jolloin lähtökielinen viesti tuotetaan. Pöchhacker (2004, 11) puolestaan määrittelee tulkkauksen kääntämisen alalajiksi, jossa tulke tehdään kerran kuullun lähtötekstin pohjalta välittömästi. Molemmissa määritelmässä korostuu se, että kohdekielinen teksti tuotetaan hetkessä, eikä lähtötekstiin voida palata samalla tavalla kuin kääntämisprosessissa. Tulkkauksessa ymmärretään ja tuotetaan viestejä monikielisessä ympäristössä (Tommola 2006, 129).

Tulkkaus voi olla samanaikaista eli simultaania tai konsekutiivista eli perättäistä. Puhuttujen kielten tulkkauksessa käytetään useimmiten konsekutiivitulkkausta, kun taas viittomakielen tulkkaukselle ominaiset kaksi modaaliteettia eli viestintäkanavaa mahdollistavat simultaanitulkkauksen käytön (Rissanen 2006, 26). Simultaanitulkkauks

tarkoittaa sitä, että kun kuuleva puhuu, tulkki viittoo, ja kuuron viittoessa tulkki puhuu samaan aikaan. Tulkkaus tulee aina viiveellä, myös simultaanitulkkauksessa (Koukka 2010, 62). Cokelyn (1986) mukaan viive tarkoittaa aikaa lähtötekstin kuulemisesta kohdetekstin tuottamiseen (Tommola 2006, 154). Se johtuu tulkkausprosessista, jonka tulkki joutuu käymään lävitse voidakseen kääntää tekstin kohdekielelle.

Tulkkaus voidaan jakaa eri osa-alueisiin joko sen asiakasryhmien tai toteuttamisympäristön mukaan. Asiakasryhmillä viittomakielen tulkin työssä tarkoitetaan esimerkiksi kuuroja, huonokuuloisia, kuuroutuneita ja kuurosokeita (Hytönen & Rissanen 2006, 181). Kuurosokeille tulkkausta käsittelemme luvussa 3.2.

Toteuttamisympäristön ollessa jaottelun perusteena saadaan kolme ryhmää: asioimistulkkaus, opiskelutulkkaus ja konferenssitulkkaus. Asioimistulkkaus toteutetaan arkipäivän tilanteissa, joissa tärkeintä on viestintätilanne ja asioiden hoitaminen. Useimmiten siinä ovat osapuolina viranomainen ja asiakas. (Tommola 2006, 128.) Asioimistulkkaustilanteita voivat olla esimerkiksi lääkärikäynnit, uskonnolliset tilaisuudet ja työpaikkatulkkaukset (Humphrey & Alcorn 2007, 325-379). Konferenssitulkkausten tarve alkoi Kansainliiton perustamisesta ja on yhä kasvanut Euroopan Unionin kielellisen yhdenvertaisuuden periaatteen myötä. Konferenssitulkkausta tapahtuu valtiollisissa yhteyksissä monien eri kielten välillä, mutta myös pienemmässä mittakaavassa esimerkiksi englannin ja kansalliskielen välillä. (Pöchhacker 2004, 16.) Opiskelutulkkausta käsittelemme seuraavassa luvussa.

3.1 Opiskelutulkkaus

Opiskelutulkkaus on oppilaitoksessa tapahtuvaa tulkkausta. Tulkin tehtävänä on tulkata luokka- ja opetustilanteissa. Myös muut opiskeluun liittyvät tilanteet, kuten ryhmätyöt ja erilaiset ohjauskeskustelut tai opintomatkat kuuluvat opiskelutulkkausten piiriin. (Humak 2010.) Tulkkaus mahdollistaa opiskelijan osallistumisen kouluympäristöön (Humphrey ym. 2004, 326). Opiskelutulkkausta tapahtuu kaikilla koulutusasteilla (Koukka 2010, 59).

Opiskelutulkkaus tapahtuu viiveellä. Tämä asettaa haasteita kaikille tilanteen osapuolille: opiskelijalle, opettajalle ja tulkin. Opiskelijan ja tulkin tulee toimia yhteistyössä keskenään, mutta myös opettajan ja tulkin, jotta oppimistilanne sujuisi mahdollisimman jouhevasti. Esimerkiksi tulkin ja opettajan kannattaa keskustella siitä, kuinka viive huomioidaan. (Koukka 2010, 62; Winston 2002, 136.) Lisäksi opiskelutulkkausessa tulee huomioida, että opiskelija ei voi katsoa montaa asiaa yhtä aikaa. Kuulevat opiskelijat voivat kuunnella ohjeita ja katsoa taulua, mutta kuuron opiskelijan on tehtävä valinta tulkin tai taulun välillä. (Koukka 2010, 62.)

Erityisiä haasteita aiheuttaa, jos opiskelijalla on kuulovamman lisäksi näkövamma. Riippuen opiskelijan kuulonäkövammasta ja käytetystä tulkkausmenetelmästä tulkkaus vaatii aikaa (viive ja esimerkiksi kädestä käteen viittominen) ja tilaa (kirjoitus-tulkkaus ja mahdolliset apuvälineet) enemmän kuin tulkkaus kuulovammaiselle asiakkaalle. Samalla tavoin kuin kuurolla asiakkaalla myös kuurosokean asiakkaan on mahdotonta saada samanaikaisesti tietoa siitä, mitä puhutaan ja mitä esimerkiksi taululle kirjoitetaan.

3.2 Tulkkaus kuurosokeille

Viittomakielen tulkin asiakkaina olevat kuurosokeat ovat hyvin heterogeeninen joukko. Aiemmin kerrotun luokittelun mukaan (ks. 2.1 Kuurosokeuden luokittelu), osa asiakkaista on syntymästään saakka kuurosokeita, osalla joko kuulo- tai näkövamma on edeltänyt toista tai he ovat kuurosokeutuneet aikuisiällä. Asiakkaiden monen kirjava tausta näkyy niin kommunikointimenetelmissä kuin myös niihin pohjautuvissa tulkkausmenetelmissä. (Lahtinen 2006, 183–184.) Kuurosokeille käytetyt tulkkausmenetelmät pohjaavat luonnollisesti heidän käyttämiinsä kommunikaatiomenetelmiin. Tulkkausmenetelmät voidaan jakaa auditiivisiin, visuaalisiin ja taktiileihin menetelmiin.

Puheentoisto on auditiivinen menetelmä. Siinä tulkki toistaa puhuttua selkeästi ääneen. *Suuraakkosia* voidaan käyttää kuullun tukena. Tulkki voi esimerkiksi kirjoittaa puhujan nimen suuraakkosin asiakkaan käteen. Lisäksi visuaalisiin menetelmiin kuuluvaa huuliolukua voidaan käyttää ymmärryksen tukena. Puheentoiston kanssa rin-

nakkain voidaan käyttää myös esimerkiksi *sormiaakkosviestintää* eli SAV:a, jossa jokaisen sanan ensimmäinen kirjain näytetään sormiaakkosin. Sekä huuliolukua ja sormiaakkosviestintää käytettäessä auditiivista kanavaa pitkin saatua viestiä vahvistetaan visuaalisin menetelmin. (Lahtinen 2004, 23–29.)

Visuaalisiin menetelmiin kuuluvat myös *viitottu puhe* ja *viittomakieli*. Kuten aiemmin mainittiin, viitottu puhe pohjautuu puhutun kielen rakenteisiin, ja siinä käytetään viittomia yhdessä selkeän huulion kanssa. Viittomakieli taas on oma itsenäinen luonnollinen kielensä. Viitottua puhetta ja viittomakieltä voidaan tulkauksessa tuottaa *vapaaseen tilaan, rajattuun näkökenttään* tai *taktiilisti eli kädestä-käteen* riippuen asiakkaan toiminnallisen näön tasosta. Viitottaessa rajattuun näkökenttään tai taktiilisti viittomisessa tapahtuu muutoksia verrattuna vapaassa tilassa tuotettuun viittomiseen. Esimerkiksi viittomien paikassa tai suunnassa voi tapahtua muutoksia. Taktiilissa viittomisessa esimerkiksi ilmeillä ilmaistu tieto tulee välittää kosketuksen kautta. (Kovanen & Lahtinen 2006, 44–49.) Mikäli viittominen on vapaassa tilassa tai rajatussa näkökentässä tapahtuvaa, huulioluku voi tukea niitä (Lahtinen 2004, 23–29).

Visuaalisiin menetelmiin kuuluu myös *kirjoitustulkkaus*. Siinä puhuttu ja muut tilanteeseen vaikuttavat äänet muutetaan kirjoitettuun muotoon. Kirjoitustulkkaus voidaan toteuttaa joko käsin tai tietokoneella. (Laurén 2006, 205.) Tietokoneella kirjoitettaessa on mahdollista muotoilla tekstin ominaisuuksia, kuten kokoa ja fonttia, sekä esimerkiksi taustan väriä asiakkaalle sopivaksi (mt., 212). Myös kirjoitusta voidaan vastaanottaa taktiilisti *pistekirjoituksella* luettuna pistenäytöltä. Muita taktiilimenetelmiä kirjoituksen vastaanottamiseen ovat *suuraakkoset* ja *taktiilit sormiaakkoset*. Suuraakkosilla voidaan kirjoittaa sanoja kämmeneen tikkukirjaimin. Taktiileilla sormiaakkosilla sanat sormitetaan kirjain kerrallaan kuurosokean käteen. (Lahtinen 2004, 23–29; Kovanen & Lahtinen 2006, 11; Lahtinen 2006, 189.) Lisäksi tulkkausmenetelmänä voidaan käyttää *tikutusta*, jossa luettavan tai läpikäytävän tekstin eteneminen näytetään osoittamalla tekstistä.

Sosiaalishaptisen kommunikaation ja *kuvailun* vastaanotto voivat lukeutua eri kategorioihin riippuen tulkauksen vastaanottajan toiminnallisesta näöstä ja kuulosta. Sosiaalishaptista kommunikaatiota ja kuvailua voidaan käyttää itsenäisinä menetelminä tai samanaikaisesti muiden menetelmien kanssa. Asiakkaan kuunnellessa esimerkik-

si induktion kautta tulkki voi samanaikaisesti välittää tietoa ympäristöstä ja ihmisten reaktioista. (Lahtinen 2008, 52–53.)

4 VIERAIDEN KIELTEN OPISKELUTULKKAUS

Tulkin kielitaito voidaan jaotella A-, B- ja C-kieliin. Äidinkieleensä eli A-kieleensä tulkki tulkkaa kaikista työkielistään, joko simultaanisti tai konsekutiivisti. B-kieleensä, joka on jokin muu kieli kuin äidinkieli, mutta jonka tulkki hallitsee täydellisesti, hän tulkkaa joko yhdestä tai useammasta työkielestään. Kaikki tulkit eivät pysty simultaanitulkkaukseen B-kieltä kohti. C-kieli on kieli, jota tulkin tulee ymmärtää täydellisesti, mutta joka ei koskaan ole kohdekielenä, vaan ainoastaan lähdekielenä. (Seleskovitch 1998, 62-65; Euroopan komissio 2011.) Suurimmalla osalla viittomakielen tulkeista A-kieli on suomi ja B-kielenä on suomalainen viittomakieli (Roslöf & Veitonen 2006, 164).

Viittomakielen tulkin erikoisuutena voidaan nähdä, että hän tulkkaa jatkuvasti sekä A-kieleltä B-kielelle että B-kieleltä A-kielelle simultaanisesti. Vieraiden kielten oppitunnilta lähdekielenä voi olla C-kieli tai sellainen kieli, joka ei ole tulkin työkieli. Usein tulkkien taidot vieraiden kielten opiskelutulkkaukseen nojautuvat omaan harrastuneisuuteen ja toisen asteen opinnoissa saatuihin taitoihin (Härkönen & Turkki 2010, 18-19).

Vieraiden kielten opiskelutulkkauksen menetelmät ovat moninaiset. Selin (2002, 34) on teoksessaan lyhyesti kuvannut, kuinka tulkkaukset voi tapahtua vieraiden kielten oppitunneilla tilanteessa, jossa paikalla on kaksi viittomakielen tulkkiä ja asiakkaana viittomakielinen kuuro. Hänen videoituihin tulkkauksitilanteisiin pohjautuvien huomioidensa mukaan pääasiallisena toimintatapana oli suomenkielisten osuuksien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle ja vieraskielisten osuuksien osittainen sormittaminen tai suomen kielen mukainen viittominen, jossa käytettiin vieraan kielen kirjoitusasun mukaista huuliota. Hän myös kertoo siitä, millaisia menetelmiä on hyödynnetty erilaisten tehtävien tarkistuksessa ja läpikäymisessä.

Härkösen ja Turkin (2010) opinnäytetyössä on selvitetty, millaisia menetelmiä on käytössä vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa viittomakielisille opiskelijoille. Heidän selvityksensä mukaan tunneilla käytetään eri menetelmiä, kuten suomalaista viittomakieltä, viitottua puhetta, sormiaakkosviestintää, sormitusta, tikutusta, kirjoitustulkausta sekä muita menetelmiä. Luetunymmärtämisharjoituksissa käytetään joko tikutusta tai viitotaan rivin numero, jolla tekstissä ollaan menossa. Osa tulkeista sormittaa lauseen alun, jotta opiskelija voi löytää tekstikohdan. Kuulunymmärtämistehtäviä ei tulkata, jos asiakkaalla on niistä vapautus. Yleensä tällöin harjoitus korvataan tekstillä, jonka asiakas lukee itse. Sanastotehtävien tulkkaukseen käytetään eniten sormitusta, seuraavaksi viittomakieltä ja viitottua puhetta. Suomalaista viittomakieltä käytetään myös vieraan kielen huuliolla. Osa tulkeista ajattelee kirjoitustulkin käytön olevan paras tapa sanastotehtävien tulkkaukseen. Kielioppitehtävissä käytetään suomalaista viittomakieltä sekä sormitusta. Kaksi vastaajista kertoi käyttävänsä suomalaista viittomakieltä vieraan kielen huuliolla. Huulion käyttö vaihteli kirjoitetun ja lausutun muodon välillä. Härkösen ja Turkin kyselyyn vastanneista tulkeista suurin osa oli sitä mieltä, että ihanteellinen tapa vieraiden kielten opiskelutulkkaukseen viittomakieliselle asiakkaalle olisi viittomakielen tulkin ja kirjoitustulkin yhteistyössä toteuttama tulkkaus.

Opiskelijoiden vastaukset Härkösen ja Turkin kyselyyn olivat hyvin samansuuntaisia, kuitenkin lisänsä toi opiskelijoiden vastaaminen opettajien kysymyksiin. Opiskelijoista valveutuneimmat kirjoittivat vieraskieliset vastaukset itse tai puhuivat, yksi käytti suomalaista viittomakieltä ja kaksi viitottua puhetta vieraan kielen huuliolla. Viidestä opiskelijasta ainoastaan yhden tulkki lausui hänen vastauksensa puhutun kielen mukaisesti. Kahdella opiskelijoista ei ollut tietoa, kuinka tulkki tulkkasi. (Härkönen & Turkki, 26-29.)

Kyselyiden vastauksien pohjalta Härkönen ja Turkki kokosivat ehdotelman vieraiden kielten opiskelutulkkauksen toteuttamiseksi. Heidän mukaansa viittomakielen tulkin ja kirjoitustulkin yhteistyö olisi hedelmällisin ja oppimista parhaiten tukeva tapa toteuttaa tulkkaus. Viittomakielen tulkki tulkkaisi suomenkieliset osuudet ja kirjoitustulkki vieraskieliset osuudet. Näin toteutuessaan tulkkaus palvelisi kuuron opiskelijan tavoitetta oppia vieraan kielen kirjoitettua muotoa. Siinä kuitenkin korostuu kirjoitustulkin vieraan kielen taidon merkitys. Ehdotelmassa myös nostetaan esiin teknologian hyödyn-

täminen vieraiden kielten tunneilla. Opiskelija voisi itse vastata vieraalla kielellä kirjoittaen tietokoneella. Tällöin mitattaisiin nimenomaan opiskelijan kielitaitoa tulkin kielitaidon sijaan. Härkösen ja Turkin mukaan vastauksissa voisi hyödyntää niin videotykkiä, jolloin vastaukset tulevat kaikkien tietoon samaan tapaan kuin ääneen lausuttu vastaukset, kuin erilaisia Chat-kanavia, jotka mahdollistavat opettajan ja opiskelijan kahdenkeskisen keskustelun. (mt., 42-43.) Mielestäni Härkösen ja Turkin ehdotelman mukaista toteutusta voitaisiin soveltaa myös kuurosokeille asiakkaille. Kuitenkaan en suuremmin työssäni ota kantaa tulkkausmenetelmiin vaan keskityn enemmän yhteistyöhön eri osapuolten välillä sekä siihen, mitä tulkilta vaaditaan vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen käytetyt tutkimusmenetelmät ja haastateltavat. Tutkielmasani käytin kahta kvalitatiivista tutkimusmenetelmää: havainnointia eli observointia ja teemahaastattelua. Opinnäytetyön toteutuksen aloitin havainnoimalla kuurosokeiden englannin kielen piirin³ kokoontumista. Havainnointia hyödynsin teemahaastatteluisa, joita toteutin kolme. Havainnoinnin aikana sain näkökulmia siihen, kuinka vieraiden kielten opiskelutulkausta ja opetusta toteutetaan tällä hetkellä. Minulla oli mahdollisuus palata tekemiini havaintoihin haastatteluisa. Haastateltavat olivat kuurosokeille englantia opettava opettaja, kirjoitustulkki, joka on työskennellyt kuurosokeiden kanssa myös vieraiden kielten opiskelutulkkauksen puitteissa sekä kuurosokea asiakas.

5.1 Havainnointi ja sen toteutus

Havainnointi toteutettiin kerran. Sen tavoitteena oli saada näkökulmia siihen, kuinka vieraiden kielten opiskelutulkausta kuurosokeille tällä hetkellä toteutetaan. Lisäksi havainnoin sitä, kuinka opetuksessa huomioidaan, se että osallistujat ovat kuu-

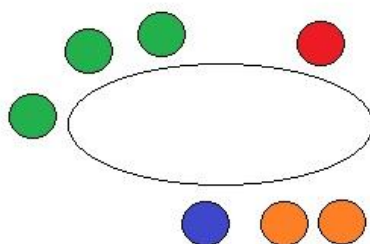
---

³ Kuurosokeiden englannin kielen piiri on osa Suomen Kuurosokeat ry:n järjestämää viriketoimintaa.

lonäkövammaisia. Havainnointi on tiedonkeruun muoto, jossa saadaan tietoa siitä, kuinka ihmiset oikeasti toimivat (Saarinen-Kauppanen & Puusniekka 2006). Havainnointia voi käyttää esimerkiksi haastattelun tukena tai itsenäisenä tutkimusmenetelmänä. Havainnointi sopii hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmäksi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 208).

Havainnoinnissa tarkkailin tunnin rakennetta ja sen asiasisältöä: millaisia harjoituksia tunnilla toteutettiin, kuinka opiskelijat, opettaja ja tulkit sijoituivat, millä kielillä tai menetelmillä tunnilla kommunikointia sekä millaisia apuvälineitä tunnilla oli käytössä. Lisäksi tarkkailin millaisia tulkkausmenetelmiä käytettiin erilaisissa tilanteissa. Havainnoinnista tein muistiinpanoja. Tekemiini havaintoihin palasin myös opettajan haastattelussa, joka tehtiin heti tilanteen jälkeen. Havainnoitu tilanne ei ollut ensisijainen tutkimuskohteeni, vaan sen aikana tein huomioita, joita hyödynsin kirjoitustulkin ja asiakkaan haastattelujen rungoissa. Havainnoinnissa keskityin samoihin teemoihin, joita opettajan haastattelussakin käsiteltiin. Kuitenkin haastattelussa selvitettiin myös havainnoinnin aikana esiin nousseita uusia seikkoja, kuten yhteistyötä opettajan ja tulkkien välillä.

Tilanteessa oli paikalla kaksi viittomakielen tulkkia, jotka tulkkasivat kaikille. Kuitenkin heidän pääasiallisena asiakkaanaan oli yksi kuurosokea viittomakielinen opiskelija, joka vastaanotti viittomista rajoitettuun näkökenttään. Muut paikalla olleet opiskelijat käyttivät joko kuulokojeita tai sisäkorvaistutteita. Viittomakielinen opiskelija käytti kommunikoinnissaan suomalaista viittomakieltä, mutta muut opiskelijat ottivat vastaan ja itse tuottivat puhetta. Kuvassa 1 näkyy tilanteessa olevien henkilöiden sijoittuminen toisiinsa nähden. Opiskelijat, tulkit ja opettaja olivat asettuneet pyöreän pöydän ympärille siten, että viittomakielistä opiskelijaa (punainen pallo) vastapäätä istuivat tulkit (oranssit pallot), opettaja (sininen pallo) heidän vieressään, muut opiskelijat (vihreät pallot) sijoituivat viittomakielisen ja opettajan väliin (kuva1).

Kuva 1: Kaavio istumajärjestyksestä havainnoidussa tilanteessa

Tunnin rakenne ja asiasisällöt koostuivat sanastoon kertauksesta, puhutun kielen tuottamisesta sekä kulttuuriin tutustumisesta. Puhutun kielen tuottamisen viittomakielinen opiskelija tuotti kirjallisena. Rakenteesta tai käsitellyistä asioista ei ollut suoranaisesti havaittavissa, että kyseessä oli kuulonäkövammaisten ryhmä. Joitain perinteisiä kieltenopetuksessa käytettyjä tehtävätyyppejä, kuten täydennystehtäviä, ei käytetty. Tehtävät olivat ryhmän vaihtelevista näönasteista johtuen pääasiallisesti suullisia. Apuvälineitä tunnilla oli käytössä muutamia. Opiskelijoilla oli omat kuulon apuvälineet, yleisessä käytössä oli induktiosilmukka ja yhdellä opiskelijalla oli käytössä oma kannettava tietokone, jossa oli hänen näkökyvylleen sopivaksi säädetyt fontti, fontin väri ja taustaväri.

Suurimman osan ajasta opettaja puhui suomea, jolloin tulkit tulkkasivat suomalaiselle viittomakielelle rajoittuneeseen näkökenttään. Jos opettaja käytti englantia, tulkit käyttivät viitottua suomea englannin kielen sanajärjestyksellä ja huuliolla. Eräässä harjoituksessa opettaja luki englanniksi lyhyen tarinan, jonka tulkit viittoivat viitotulla suomella ja englanninkielisellä huuliolla ja sanajärjestyksellä, mutta sormittivat siitä tietyt opettajan etukäteen määrittelemät sanat. Myös muissa tilanteissa, kuten sanastoa läpikäytäessä, tulkit käyttivät sormitusta. Sormitus on paljon käytetty tulkkauksen muoto vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa.

5.2 Teemahaastattelu ja sen toteutus

Toisena tutkimusmenetelmänä työssäni käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelussa aiheen teemat eli aihealueet pohditaan etukäteen, mutta kysymyksiä ei muo-

toilla tarkasti ja niitä ei aseteta tiettyyn järjestykseen (Hirsjärvi ym. 2008, 203). Haastattelussa käsitellyt teemoja olivat oppitunti, harjoitukset ja tulkkausmenetelmät, apuvälineet, tulkki ja oppitunti, yhteistyö sekä tulkin taidot. Teemat nousivat aiheeseen liittyvästä teoriasta. Lisäksi havainnoinnin aikana tehtyihin huomioihin esimerkiksi yhteistyöstä palattiin haastattelussa. Teemahaastattelussa on tärkeä varmistaa, että kaikki teemat tulevat käsiteltyä, mutta aiheiden käsittelyn laajuus voi vaihdella haastattelusta toiseen (Eskola & Vastamäki 2007, 27–28). Haastattelussa saatuja vastauksia voidaan myös selventää tai syventää pyytämällä perusteluja ja lisäkysymysten käyttö on mahdollista (Hirsjärvi ym. 2008, 200–202). Haastattelussa hyödynsin lisäkysymysten ja tarkentamisen mahdollisuuden. Valitsin teemahaastattelun, koska se mielestäni antoi tilanteelle raamit, mutta samaan aikaan myös vapauden. Haastattelulla oli mahdollista polveilla ja sen aikana asioihin avautui uusia näkökulmia. Kuitenkin kaikki teemat huomioitiin ja käsiteltiin haastattelun aikana. Haastattelujen tuloksia käsitellään luvussa 6.

5.3 Haastateltavat

Opinnäytetyötä varten haastattelin kolmea henkilöä. Ensimmäisenä haastattelin englannin kielen opettajaa, joka työskentelee kuurosokeiden parissa. Toisena haastattelin kirjoitustulkkiä, jolla on kokemusta vieraiden kielten opiskelutulkkauksesta kuurosokealle asiakkaalle. Kolmantena haastateltavana oli kuurosokea henkilö, jolla on ollut opintojensa aikana viittomakielen tulkki tai kirjoitustulkki tulkkaamassa vieraiden kielten oppitunteja. Ensin kerron, kuinka haastateltaviin päädyttiin ja sen jälkeen esitelen haastatellut lyhyesti.

Haastateltavat löytyivät pääasiallisesti opinnäytetyön ohjaajien kontaktien kautta. Kuurosokean haastateltavan suhteen oli muutamia kriteereitä, joilla mahdollisten haastateltavien joukkoja rajattiin. Ensimmäisenä kriteerinä etsittiin haastateltavaa, joka olisi opiskellut vieraita kieliä tulkin välityksellä kolmannella asteella eli ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Rajauksen syynä oli se, että heillä kenties on pidempi kokemus vieraiden kielten opiskelusta ja sen tulkkaukseen liittyvistä seikoista verrattuna esimerkiksi toisen asteen opiskelijoihin tai perusasteen oppilaisiin. Lisäksi kolmannen asteen opiskelijat ovat kaikki täysi-ikäisiä. Myös haastateltavien motivaat-

tio vieraiden kielten opiskeluun voi poiketa peruskoulun ja toisen asteen opiskelijoista. Opiskelijat voivat opiskella kieliä, koska ovat kiinnostuneita niistä tai koska tietävät tarvitsevansa niitä nykyisissä tai tulevissa opinnoissaan tai töissään.

Tutkielmaa varten en halunnut rajata haastateltavien joukkoa heidän kuulonäkövämmänsä tyyppin perusteella, koska se olisi voinut karsia mahdollisten haastateltavien joukkoa liikaa. Yhteen haastateltavaan asiakkaaseen päädyttiin laajemman otannan sijaan, koska haluttiin perehtyä yhden asiakkaan kokemuksiin syvemmin. Näin oli mahdollista saada kokonaiskuva niistä seikoista, joiden asiakas koki olevan tärkeitä vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa.

5.3.1 Opettaja

Haastateltava opettaja oli koulutukseltaan englannin kielen opettaja. Hän opetti haastatteluhetkellä ensimmäistä vuotta englantia kuurosokeille opiskelijoille. Tätä ennen hänellä oli työkokemusta kuurosokeiden kanssa työskentelystä kahden vuoden ajalta.

5.3.2 Kirjoitustulkki

Haastattelemallani kirjoitustulkilla oli kirjoitustulkin koulutuksen lisäksi tehnyt opintoja liittyen kuurosokeuteen, kuten opastuksen ja sosiaalishaptisen kommunikaation kursseja. Tulkkauskielinään hänellä oli äidinkielenä suomen lisäksi englanti, ruotsi, ranska ja saksa. Kyseisistä kielistä hän oli suorittanut eriasteisia yliopisto-opintoja. Lisäksi hän ylläpiti kielitaitoaan harrastuneisuuden kautta. Kieliopintojen lisäksi hänellä oli taustaa lingvistiikasta.

5.3.3 Kuurosokea asiakas

Haastatellun kuurosokean kuulonäkövamma syy on neurologinen. Hänellä on syntymästään saakka ollut etenevä näkövamma, jonka seurauksena tällä hetkellä näköä on enää vähän jäljellä. Kuulovamma on tullut myöhemmässä elämänvaiheessa.

Haastateltava identifioi itsensä suomenkieliseksi. Hänen kielen tuottamisen ja vastaanottamisen kanavansa erosivat toisistaan. Hän itse tuotti puhetta, mutta vastaanottomenetelmänä oli taktiili viittomakieli. Taktiilin viittomisen rinnalla hänellä oli käytössään myös sosiaalishaptisia menetelmiä sekä kuvailu.

Ajansaatossa asiakkaan kielen vastaanottamisen kanava on muuttunut. Ennen kuulon heikkenemistä hän pystyi vastaanottamaan puhetta kuulon avulla. Kuulon heikentyessä, mutta näkötilanteen vielä salliessa viitottiin hänelle kapeaan näkökenttään. Tällöin asiakas pystyi käyttämään myös huuliolukua tukena ymmärtämiselle. Kun näkökyky ei enää ollut riittävä, siirryttiin taktiiliin vastaanottamiseen. Taktiilin viittomakielen lisäksi asiakas on jonkin aikaa käyttänyt myös tadomaa⁴.

Asiakas on käyttänyt opinnoissaan erilaisia apuvälineitä. Hänellä on ollut käytössään esimerkiksi kiikarilasit, joissa oli vaihdettavia linsejä. Hän on myös käyttänyt erilaisia silmälaseja, kuulokojeita sekä FM-laitetta. Lisäksi hänellä on ollut käytössään tietokone pistenäytöllä sekä pistelevy.

Haastatellun kuulonäkövamma muuttumisen myötä myös käytetyt tulkkausmenetelmät ovat muuttuneet. Kirjoitustulkausta hän on vastaanottanut pääasiallisesti tietokoneella tavalliselle näytölle, jonka taustaväri ja fontti on säädetty hänelle sopivaksi. Jos lähtökielenä on vieras kieli, suosisi asiakas mahdollisuuksien mukaan kirjoitustulkkia tai kirjoitustulkin ja viittomakielen tulkin yhteistyötä, koska vieraan kielen kirjoitusmuoto on hyvin tärkeä. Joskus hän on pyytänyt myös viittomakielen tulkkia kirjoittamaan paperille, koska sormittaessa tapahtuu enemmän virheitä. Sormitusta on käytetty paljon. Asiakkaan kokemuksen mukaan se yleensäkin liittyy vieraiden

---

⁴ Tadoma on huulioluvun taktiilimenetelmä, jossa kuuro tai kuurosokea henkilö asettaa kätensä osittain puhujan kaulalla ja osittain huulille. Näin hän tuntee puhuessa syntyvät liikkeet ja värähtelyt. (Frishberg 1990, 157.)

kielten tulkkaukseen. Sormittaminen tai kirjoitustulkkaukset vaatii tulkilta hyvää kielitaitoa. Tästä ja muista tulkilta vaadittavista taidoista kerrotaan laajemmin luvussa 6.3.

Koska asiakas kommunikoi itse puheella, hänelle sormitetaan myös ääntämisohjeita. Asiakkaalle on viitottu joko suomalaista viittomakieltä tai viitottua puhetta. Hän on aiemmin vastaanottanut niitä rajoitettuun näkökenttään, mutta näkökyvyn heiketessä vastaanottokanava on muuttunut taktiiliseksi.

Huulioluvun hän tunsu tukeneen ymmärtämistä ennen viittomakielen tulkin käyttöä. Sormiaakkosviestintää hän kertoi kokeilleensa, mutta se ei ollut toimivaa. Tikutusta on käytetty, mutta se on vaatinut, että teksti on suurikokoista tai tietokoneen näytöllä ja että hän omalla kädellään seuraa tekstin etenemistä. Asiakkaan kanssa on tulkkauksessa käytetty myös kuvailua ja sosiaalishaptisia menetelmiä.

Tulkkausta varten on myös kehitetty menetelmiä yhteistyössä tulkin ja asiakkaan kanssa. Nämä ovat liittyneet lähinnä ääntämiseen tai kuulemiseen. Koska asiakas haluaa itse tuottaa vierasta kieltä puheella, on hänelle tärkeä tietää, missä sanassa on esimerkiksi paino. Tulkki on voinut piirtää selkään tai pöytään nouseeko vai laskeeko äänenpaino. Asiakas voi myös toistaa sanan, ja tulkki kertoo, milloin paino tulee oikein.

5.4 Haastattelujen toteuttaminen

Ennen havainnointia kokosin kaikkia kolmea haastattelua varten rungot (liitteet 1, 2 ja 3), jotka hieman poikkesivat toisistaan eri haastateltavien kohdalla. Toisistaan eriäviin runkoihin päädyin muun muassa siksi, että en voinut olettaa kaikilla tilanteen osapuolilla olevan samanlaisia taustatietoja. Esimerkiksi opettajalla en olettanut välttämättä olevan tietoa erilaisista tulkkausmenetelmistä, mutta hänellä on tietoa siitä, millaisia kielen oppitunnit ovat rakenteeltaan ja mitä harjoituksia niihin kuuluu. Runkojen kokoaminen alkoi teoriaan tutustumisesta. Teorian ja opinnäytetyön tavoitteen selkiytyttyä aloin koostaa runkoja. Haastattelurungoista sain palautetta opinnäytetyön ohjaajilta, ja muokkasin niitä palautteen mukaisesti. Lisäksi havainnoinnin ja

opettajan haastattelun jälkeen minulla oli vielä mahdollisuus tehdä muutoksia seuraaviin haastatteluihin.

Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina joulukuussa 2011 ja tammikuussa 2012. Ensin haastattelin opettajaa, seuraavaksi kirjoitustulkkia ja viimeisenä asiakasta. Järjestyksen perusteena oli se, että opettajan ja kirjoitustulkin haastattelut avasivat havainnoinnin tavoin uusia näkökulmia käsiteltäviin aiheisiin ja toivat esiin seikkoja, joita en aiheen aikaisemman tutkimattomuuden vuoksi, ollut osannut huomioida. Tällaisia seikkoja olivat esimerkiksi heidän havaintonsa siitä vaikuttaako opetukseen opiskelijan kuulonäkövamma tai se, että opetusta tulkitaan. Ennen asiakkaan haastattelua sain siis tietoa ja näkemystä siihen, kuinka vieraiden kielten opiskelutulkausta käytännössä toteutetaan. Opettajan haastattelu toteutui kasvokkain joulukuussa 2011. Kirjoitustulkin haastattelu toteutui joulukuussa 2011 Skype⁵ välityksellä. Kuurosokean asiakkaan haastattelu tapahtui tammikuussa 2012 kasvokkain tulkin välityksellä. Haastattelutilanteessa tulkki tulkkasi kysymykset taktiilisti viittomakielellä ja asiakas vastasi itse puheella. Opettajan ja kirjoitustulkin haastattelut olivat molemmat kestoltaan noin tunnin, kuurosokean asiakkaan haastattelu kesti noin kaksi tuntia.

Nauhoitin haastattelut, jotta niihin palaaminen olisi helppoa. Lisäksi litteroin haastattelut. Litteroinnin jälkeen analysoin aineiston käyttäen teemoittelua. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että analysoitaessa haastatteluja niistä tarkastellaan sellaisia seikkoja, jotka ovat usealle haastateltavalle yhteisiä tai jotka nousevat esiin yhdestä haastattelusta (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173). Teemoittelua tehdessäni merkitsin eri teemoja litteroituihin haastatteluihin eri väreillä. Haastattelujen tuloksia tarkastellaan seuraavassa luvussa.

---

⁵ Skype on ilmainen verkkopuheluihin tarkoitettu ohjelma, joka on nykyään osa Microsoftia. (Skype 2012).

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA TARKASTELU

Tässä luvussa vastaan haastatteluiden pohjalta tutkimuskysymyksiini ja selvitän opinnäytetyön tavoitteen mukaisesti vieraiden kielten opiskelutulkkauksista. Tutkimuskysymyksiinä oli selvittää, millainen olisi toimiva yhteistyö opettajan, tulkin ja kuurosokean asiakkaan välillä vieraan kielen opiskelutulkkauksessa sekä mitä viittomakielen tulkilta vaaditaan vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle. Kysymyksiin vastaan siten, että luvussa 6.1 käsitellään yhteistyötä opettajan, tulkin ja kuurosokean asiakkaan välillä ja luvussa 6.2 aiheena on viittomakielen tulkille asetetut vaatimukset. Tekstin joukossa on suoria lainauksia. Merkintä --- tarkoittaa, että lauseesta on jätetty jotain pois.

6.1 Yhteistyö kuurosokean asiakkaan, tulkin ja opettajan välillä

Haastateltavista jokainen sanoi tehneensä yhteistyötä opiskelutulkkauksilanteessa sen toisten osapuolien (asiakas, opettaja ja tulkki) kanssa. Kuitenkin yhteistyön määrä ja tavat olivat vaihtelevia. Yhteistyötä vaikuttivat rajoittavan ajan ja tiedon puute.

Lehtinen (1999) esittelee neljä erilaista mallia toteuttaa eri tieteenalojen yhteistyötä koulumaailmassa: yksitieteisen, monitieteisen, tieteiden välisen ja moniammatillisen mallin (Lehtinen 2001, 88). Yksitieteisessä mallissa vain yhden tieteenalan edustaja palvelee asiakasta (opiskelijaa), monitieteellisessä mallissa eri alojen asiantuntijat työskentelevät kukin omilla erityisalueillaan käyttäen omia menetelmiään riippumatta muiden toiminnasta. Tieteiden välisen mallin mukainen yhteistyö on yleisimmin käytetty yhteistyön malli, siinä eri alojen asiantuntijat työskentelevät yhteistyössä suunnitellen ja toteuttaen palveluja. Tässä mallissa tärkeää on vuorovaikutus, jonka seurauksena asiakkaan saama palvelu on kokonaisvaltaista ja sen eri osat sopivat yhteen. Kuitenkin eri asiantuntijat ovat vastuussa omien palvelujensa järjestämisestä. Moniammatillinen malli muistuttaa tieteiden välisen mallin mukaista yhteistyötä siten, että asiantuntijat toimivat tiiviisti yhdessä. Poikkeavaa on se, että toisten alojen asiantuntijoille opetetaan oman alan taitoja ja käytänteitä. (Lehtinen 2001, 88-89.) Tässä

opinnäytetyössä yhteistyöllä tarkoitetaan moniammatillista yhteistyötä, jolle Lehtisen määritelmän mukaan tärkeää on asiantuntijoiden tiivis yhdessä toimiminen. Lisäksi Isoherrasen (2001, 14) määritelmän mukaan moniammatilliselle yhteistyölle keskeistä on yhteisen tiedon prosessointi, jossa eri alojen asiantuntijat integroivat tietonsa ja taitonsa yhteen siten, että lopputulos parhaiten palvelee asiakasta.

Opettajan ja asiakkaan välisestä yhteistyöstä opettaja ei haastattelussa todennut mitään, mutta opettajan ja tulkin välisestä yhteistyöstä hänellä oli muutamia ajatuksia. Opettaja ajatteli yhteistyön tulkkien kanssa olevan tulkkien huomioimista opetuksen aikana, esimerkiksi hän luetteli oudompia sanoja kirjain kirjaimelta tai rauhoitti puhe-tempoaan. Lisäksi hänen mielestään etukäteismateriaalin jakaminen tulkeille oli yhteistyötä. Tulkit olivat toisinaan saattaneet antaa vinkkejä opettajalle siitä, kuinka jokin asia kannattaisi tulevaisuudessa toteuttaa. Tällaiset vinkit liittyivät kuurouden huomioimiseen: esimerkiksi muiden kuunnellessa tekstiä, kuurolla näkevällä opiskelijalla tulisi olla teksti luettavanaan. Opettaja sanoi, ettei hän ole keskustellut tulkkien kanssa heidän käyttämistään tulkkausmenetelmistä eikä hänellä ole kovinkaan paljon tietoa siitä, miten tulkit eri tilanteissa toimivat. Kuitenkin opettajalla varmasti oli jokin käsitys tulkkien toiminnasta, koska havainnoidulla tunnilla hän vaikutti tulkkien toimintaan esimerkiksi pyytämällä heitä sormittamaan läpikäydystä tarinasta tietyt etukäteen määritellyt sanat. Haastattelussa opettaja kertoi yleensä jakavansa kuuntelutehtävät viittomakieliselle opiskelijalle tekstinä, mutta havainnoitavalla kerralla oli ollut tietoteknisiä ongelmia, joista johtuen hän ei voinut jakaa tarinaa tekstinä.

Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että tulkkien tulisivatkin olla valveutuneita ja jakaa omaa tietotaitoaan myös opettajalle kuurouteen liittyvissä seikoissa sekä olla valmiita yhteistyöhön esimerkiksi ottamalla vastaan toiveita työnsä toteuttamiselle. Aktiivisemmalla yhteistyöllä voitaisiin päästä parempiin tuloksiin. Opettajan kertoman perusteella voidaan päätellä, että yhteistyötä opettajan ja tulkkien välillä tapahtuu, mutta Lehtisen jaottelun mukaan monitieteisen mallin tasolla. Tämä tarkoittaa, että tietoa vaihdetaan ainoastaan vähän tai ei lainkaan ja opettaja sekä tulkit toimivat omalla alueellaan omia menetelmiään käyttäen. Esimerkiksi keskustelemalla käytettävistä tulkkausmenetelmistä ja niiden soveltuvuudesta voitaisiin kuurosokealle tarjota mahdollisimman hyvää tulkattua opetusta ja syventää yhteistyötä tieteiden väliselle tai moniammatilliselle tasolle. Winstonin (2002, 134-136) mu-

kaan tulkkauksen kautta saatu opetus on aina toisen käden opetusta, joka voi olla samankaltaista kuin kuulevien saama opetus, mutta ei koskaan sama. Tähän seikkaan voisivat opettaja ja tulkki keskittyä yhteisissä keskusteluissaan.

Härkösen ja Turkin (2010) opinnäytetyöstä sekä Selinin (2002) tutkimuksesta on havaittavissa, että vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa viittomakielisille kuuroille asiakkaille käytetään viitottua puhetta vieraan kielen huuliolla sekä sanajärjestyksellä. Tätä samaa käytäntöä oli myös tätä opinnäytetyötä varten havainnoidussa tilanteessa. Kuitenkin menetelmän hyödyt ovat mielestäni kyseenalaiset. Yleensä kuuron opiskelijan tavoitteena on oppia lukemaan ja kirjoittamaan tekstiä. Tällöin toimivin menetelmä vieraiden kielten opiskelutulkkaukseen olisi kirjoitustulkkaukset tai Härkösen ja Turkin ehdotelman mukainen kirjoitustulkin ja viittomakielentulkin yhteistyö. Kielen tuottaminen toki voi olla yksi tavoite, mikäli kyseessä on kuuroutunut henkilö. Kuitenkin tulisi tilanteen osapuolten yhdessä pohtia, millaisilla tulkkaus- ja opetusmenetelmillä tätä tavoitetta parhaiten tuettaisiin.

Kirjoitustulkin kokemuksen mukaan yhteistyö opettajan kanssa yleensä jää varsin pinnalliseksi. Hän ei kokenut, että esimerkiksi materiaalien kysymistä etukäteen voi sanoa yhteistyöksi. Tulkin mielestä ideaalinen tilanne olisi, jos tulkki voisi keskustella opettajan kanssa esimerkiksi harjoitusten oppimistavoitteista tai tulkkauksen toteuttamisesta sekä siitä kuinka tulkkaus ja opetus parhaiten tukisivat toisiaan. Hän siis ajatteli ideaali-tilanteen olevan Lehtisen (2001) ja Isoherrasen (2005) määritelmien mukaista moniammatillista yhteistyötä. Kuitenkaan keskusteluun ei tulkin mukaan yleensä ole riittävästi aikaa, eikä hän ole saavuttanut yhteistyön ihannetta koskaan. Yleensäkin tulkit kokevat tärkeäksi yhteistyön. Härkösen ja Turkin (2010, 24) tiedustellessa opinnäytetyössään tulkkien ajatuksia opettajan kanssa tehtävästä yhteistyöstä kaikki 32 vastaajasta olivat sitä mieltä, että tulkin on tarpeellista keskustella opettajan kanssa tunteihin ja opetukseen liittyvistä seikoista. Keskustelu on tarpeellista, jotta tulkki voi tiedottaa opettajaa tulkin käytöstä sekä vieraiden kielten tulkkaukseen liittyvistä seikoista. Osa vastaajista mainitsi myös opettajan informoimisen siitä, kuinka kuulovammainen opiskelija voidaan opetuksessa huomioida sekä tulkkien etukäteisvalmistautumisen. Keltanen (1998, 60-75) on pro gradu-tutkielmassaan havainnut tulkin ja opettajan välisen toimivan yhteistyön vaikuttavan jopa tulkin työhyvinvointiin. Tulkit kokivat tyytymättömyyttä siitä, että heillä on harvoin mahdollisuuksia osallistua

työn suunnitteluun. Lisäksi tulkki jää helposti paikattomaksi harhailijaksi, jolla ei ole omaa sijaansa työyhteisössä.

Jotta kirjoitustulkin haastattelussa kaipaama ideaalinen yhteistyö tulkin ja opettajan välillä voisi toteutua, vaatisi se molemmilta osapuolilta vuorovaikutusta ja sitoutumista yhteistyöhön. Tällaisessa moniammatillisessa yhteistyössä tulkki ja opettaja voisivat molemmat hyödyntää omaa ammattitaitoaan ja osaamistaan ratkaistessaan sitä, kuinka kuurosokea asiakas saisi mahdollisimman laadukasta tulkattua opetusta (Kyyri 2007, 113). He voisivat opettaa toinen toisilleen oman erityisalansa taitoja ja käytänteitä. Tällöin molempien osapuolten tiedot ja taidot laajenisivat. (Lehtinen 2001, 89, 92.) Myöhemmin, mikäli he kohtaisivat samanlaisen tilanteen, olisi molemmilla jo pohjatietoa siitä mitä toinen tekee ja aiemmin muotoutuneita ratkaisumalleja.

Etenkin kirjoitustulkin haastattelussa nousi esiin ajan riittämättömyys. Hän ei kokenut ajan riittävän opettajan kanssa keskusteluun. Lehtisen (2001, 93) mukaan yhteistyö kuitenkin vaatii etenkin alkuvaiheessaan aikaa sen osapuolilta. Silti mikäli tällöin käytetään aikaa asioiden tarkkaan läpikäymiseen ja yhdessä pohtimiseen, säästyy aikaa yhteistyön myöhemmissä vaiheissa osapuolten ollessa jo selvillä asioista. Tulkin ja opettajan välisessä yhteistyössä tämä voisi tarkoittaa sitä, että opettaja kertoisi tulkkille esimerkiksi erilaisten harjoitusten pedagogisen merkityksen tulkin jakaessa tietoaan tulkkaukseen ja tulkkauksen menetelmien heikkouksiin ja vahvuuksiin sekä kuurosokeuteen ja sen huomioimiseen liittyen. Näin he yhdessä voisivat ratkaista, mikä tulkkauksen menetelmä esimerkiksi kuhunkin harjoitustyyppiin on sopivin. Keskustellessaan ja pohtiessaan yhdessä etukäteen syntyisi molemmille selkeämpi kuva toisen työstä ja sen vaatimuksista kuin jos keskustelua ei käytäisi. Tällaisessa yhteistyössä voisi olla mukana myös kuurosokea asiakas, joka on oman kuulonäkövammansa ja sen asettamien rajoitusten asiantuntija.

Jotta tällainen yhteistyö olisi mahdollista, vaadittaisiin tulkkauksessa jatkuvuutta. Asiakas kertoi haastattelussaan kokemuksestaan, kuinka tulkit vaihtuvat usein ja se voi tuntua hyvinkin raskaalta. Mikäli tulkit vaihtuvat jatkuvasti, ei yhteistyön ole mahdollista toteutua. Opettajalta tai asiakkaalta ei voi vaatia jatkuvasti tapahtuvaa uuden tulkin perehdytystä toimintatapoihin ja -malleihin. Kuurosokeilla on mahdollisuus saada käyttöönsä tulkkirinki, jolloin kuurosokea asiakas saa käyttöönsä aina vain tietyt

tulkit (Kela 2010). Tulkeilla on tällöin tieto siitä, millaisia kommunikointimenetelmiä asiakas käyttää ja tulkkauksessa on jatkuvuutta. Kuitenkin haastatellun kuurosokean asiakkaan kohdalla tulkkirinki ei ollut käytössä. Tähän hän kertoi syyksi epävarmuuden tulkin saamisesta tilanteessa, jossa kaikki ringiin nimetyt tulkit ovat varattuja. Asiakkaan mukaan tulkit tulisi varata hyvissä ajoin etukäteen, eivätkä hänen opiskelunsa aina mahdollistaneet tätä. Asiakkaan mukaan mikä tahansa tulkki on parempi kuin tulkittomuus.

Tulkki sanoi tekevänsä yhteistyötä tulkkiparin kanssa esimerkiksi sopimalla vastuunjaosta, valmistautumalla yhdessä sekä mahdollisuuksien mukaan purkamalla tilannetta jälkikäteen yhdessä. Valitettavasti tilanteen purkuun ei yleensä ole juurikaan aikaa. Asiakkaan kanssa hän kertoi toimineensa yhteistyössä siten, että yhdessä pohdittiin, kuinka erilaiset tilanteet olivat sujuneet. Esimerkiksi keskustellaan siitä, onko jokin tulkkaustapa ollut toimiva vai ei. Lisäksi tulkki kertoi myös sen olevan osa yhteistyötä, että tarkistaa, millainen on asiakkaan näöntilanne sinä päivänä ja tarvittaessa muuttaa esimerkiksi tietokoneen asetuksia näön vaatimuksia vastaaviksi. Ennen tulkkaustilannetta tulkin ja asiakkaan tulee varata aikaa yhteiselle keskustelulle. Keskustelun aikana tulisi käsitellä esimerkiksi seuraavia asioita: tulkkauksessa käytetty kieli ja menetelmät sekä niiden mahdolliset muutokset, mitä asioita kuvaillaan ja kuinka, miten opastetaan sekä apuvälineiden hyödyntäminen tulkkauksessa. (Marttila 2006, 35.) Tulkin on oltava tietoinen asiakkaan kuulonäkövammasta ja sen asettamista vaatimuksista. Haastattelussa kuvailtua tulkin ja asiakkaan välistä yhteistyötä on vaikea asettaa Lehtisen määrittelemiin raameihin, koska vaikka asiakas on oman kuulonäkövammansa ja sen vaikutusten asiantuntija, ja siten yksi moniammatillisen yhteisön jäsenistä, on hän samaan aikaan myös tuotetun palvelun vastaanottaja.

Opettaja-asiakas-yhteistyöstä asiakas kertoi aina etukäteen ottavansa yhteyttä uuteen opettajaan, jonka kanssa hän käy keskustelemassa kuulonäkövammastaan ja sen vaikutuksesta sekä tulkkauksesta. Hän koki, että opettajat ovat halukkaita tarvittaessa toimimaan esimerkiksi opetuksessaan eri tavalla, mikäli he tietävät tarpeesta ajoissa. Opettajan kanssa yhteistyötä toteutettiin myös esimerkiksi sopimalla missä muodossa materiaali asiakkaalle tulee tai siitä kuka hoitaa sen kopioinnin.

”Joo, opettajathan on hyvinkin halukkaita varmaankin toimimaan toisinkin yleensä --- Mut siitä vain pitäisi tietää ajoissa. --- Monia asioita, niin ne on erittäin vaikeita toteuttaa siinä paikalla.”

Asiakas ajatteli, että tulkkaukseen liittyen asiakas ja tulkki voivat antaa toinen toisilleen vinkkejä ja tarvittaessa yhdessä miettiä, kuinka asiat tulisi hoitaa tai mikä olisi toimiva tulkkausmenetelmä eri tilanteissa. Asiakas toivoi tulkeilta aloitteellisuutta esimerkiksi paikan valinnassa. Tämä edellyttää, että tila on tulkkille tuttu entuudestaan tai hän on siihen käynyt tutustumassa. Asiakkaan mielestä olisi tärkeää, että hän keskustelisi tulkin kanssa myös apuvälineiden käytöstä etukäteen. Tähän syynä oli se, että apuvälineiden vaihtaminen vaatii aikaa. Hän toivoi, että keskustelemalla tulkin kanssa hän välttyisi liiallisilta pyynnöiltä esimerkiksi lasien vaihtoon liittyen.

”Näistä me joudutaan etukäteen aina tulkin kanssa puhumaan. Että hän tietää, ettei pyydä minua vaihtamaan laseja joka käänteessä tai sitä etulinssiä tai jotakin. Koska se vie aikaa ja se on hyvin epäkäytännöllistä.”

Apuvälineet ovat arvokas lisä tiedonsaantiin ja selviytymiseen asiakkaalle. Ne voivat myös rikastuttaa tulkkauksen kautta saatavaa tietoa. Apuvälineet ovat jokaiselle asiakkaalle yksilölliset. Tällöin ne siis vastaavat asiakkaan tarpeeseen ja sen hetkiseen näön ja kuulon tilanteeseen. Niiden hyödyntäminen vaatii kuitenkin osaamista asiakkaalta, mutta myös tulkilta. Asiakas on apuvälineen käyttöön saadessaan saanut siihen myös opastuksen (Forsberg 2010, 8), joten asiakkaalla tulisi olla pääasiallinen vastuu käyttötaidosta. Kuitenkin olisi tärkeää, että tulkki on tietoinen siitä, miten eri apuvälineitä käytetään sekä niiden asettamista rajoitteista ja mahdollisista hyödyistä tulkkaukselle. Tällaisia hyötyjä voisivat esimerkiksi olla etukäteen saatujen luentomateriaalien muokkaaminen siten, että asiakas voi tietokoneen näytöltä seurata niitä. Toinen esimerkki on kirjoitustulkin haastattelusta, kuinka dokumenttikameraa, jota ei voitane pitää varsinaisena apuvälineenä, mutta joka tilanteessa toimi sellaisena, voi hyödyntää tiedon välittämisessä:

” --- se oli sellainen tilanne, että opettajalla oli joku kuva. Sit siinä oli dokumenttikamera siin pöydällä ja kukaan ei tajunnu, että se oli dokumenttikamera. No minäpä --- sanoin, että hei tuo on dokumenttikamera, ett jos laitat siihen sen kuvan, niin me voidaan tulla sinne varmaan taululle sit kattoon yhdessä sitä kuvaa. Ja niinhän me tehtiin. Laitettiin se dokumenttikamera käyntiin ja osattiin sitä käyttää ja heijastettiin se dokumenttikameran kuva seinälle ja sitte tota mentiin sinne ja itse asiassa taisinpa

vielä piirtää opiskelijan selkään sen, mitä siellä kaikkea. Tää on tällaista multimodaalista optua (*opiskelutulkkausta*).” [kursiivi kirjoittajan selvennys]

Tulkin ja opettajan välinen yhteistyö oli asiakkaan mielestä tärkeää. Asiakas painotti tulkin vastuuta olla yhteydessä opettajaan etukäteen. Yhteys oli tärkeä, esimerkiksi valmistautumisen näkökulmasta. Myös Marttilan (2006, 34-35) mukaan on valmistautumisen ja tilanteen sujuvuuden kannalta tärkeää, että tulkki on etukäteen yhteydessä tilaisuuden järjestäjään tai tässä tapauksessa opettajaan. Tällöin tulkillä on mahdollista kertoa esimerkiksi mitä tulkkaus tarkoittaa ja millaiset ovat sen vaikutukset. Esimerkiksi tulkki voi informoida opettajaa siitä, että tulkkaus tapahtuu viiveellä ja tämä tulisi huomioida esimerkiksi esitettäessä yleisölle kysymyksiä. Myös tulkin haastattelusta oli havaittavissa, että vastuu yhteydenotosta on tulkillä ja siihen mahdollisuuksien mukaan pyritään. Ongelmaksi tilanne muodostui, jos tulkin aika ei riittänyt yhteydenottoon. Opettaja ei haastattelussa ottanut asiaan kantaa.

Asiakas kertoi, että toisinaan luennoitsija huomioi tulkkien työtä ja esimerkiksi kirjoittaa jonkin sanan taululle ja toteaa: ”tulkeille tiedoksi”. Tämä on seurausta siitä, että joko tulkit tai asiakas on aiemmin kysynyt jonkin sanan kirjoitusasua. Tämä on yksi käytännön esimerkki, kuinka yhteistyö voi näkyä ja vaikuttaa molempien työskentelyyn. Opettaja tietää riittävästi tulkkausprosessista yrittääkseen ennakoida tulkin prosessin katkeamisen mahdollisuutta ja estääkseen sen. Esimerkissä kiteytyy se, kuinka opettaja on ymmärtänyt tulkin tehtävän ja kuinka hän voi tukea paitsi tulkin työskentelyä myös tulkin ja opettajan yhteisen tavoitteen, laadukkaan opetuksen, toteutumista.

6.3 Tulkilta vaadittavat taidot

Haastateltavista kaikki nostivat tulkin tärkeimmäksi taidoksi vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa kuurosokealle asiakkaalle vieraan kielen taidon. Kuitenkin haastateltavat olivat keskenään eri mieltä siitä, löytyykö tulkeilta tätä taitoa. Lisäksi he mainitsivat muita taitoja, kuten valmistautumisen kuvailun ja opastuksen, joita pitivät tärkeinä tai joiden ajattelivat edesauttavan tulkkauksen onnistumista. Seuraavaksi vaadittuja taitoja esitellään taito kerrallaan jokaisen haastatellun vastaukset huomioiden.

Opettajan mielestä tärkein taito on vieraan kielen taito. Hänen kokemuksensa mukaan sitä tulkeilta löytyy riittävästi, ainakin kun kyseessä on englanninkielen taito. Muista kielistä hän ei sanonut mitään. Nykyisin vieraiden kielten opetuksessa jo peruskoulussa sekä lukiossa korostetaan vieraalla kielellä viestinnän taitoja ja tavoitteena on totuttaa oppilas/opiskelija käyttämään kielitaitoaan (Opetushallitus 2003, 100-101; Opetushallitus 2004, 138). Sen vuoksi esimerkiksi opettaja käyttää opettaessaan vierasta kieltä mahdollisimman paljon. Lisäksi kolmannella asteella osa opetuksesta, myös muulloin kuin vieraita kieliä opiskellessa voi olla vieraalla kielellä toteutettua. Tämä asettaa vaatimuksia myös tulkille, jonka tulee ymmärtää vieraalla kielellä tuotettu teksti voidakseen tulkata sen.

Kirjoitustulkki oli sitä mieltä, että vieraan kielen taitotaso tulkeilla ei ole aina riittävä. Hänen mielestään tulkit ottavat tilauksia vastaan liian kevein perustein, vaikka taito ei tilanteeseen riittäisi. Haastateltavan mielestä tulkilla ei tarvitse olla muodollista koulutusta kyseisestä kielestä, mutta hänellä tulee olla kuhunkin tilanteeseen riittävät taidot. Esimerkiksi lukion oppimäärää tulkatessa tulkilla tulisi olla lukion oppimäärä hallussa ja mitä korkeammalla tasolla opiskellaan, sitä korkeammat vaatimukset asetetaan tulkin kielitaidolle. Kirjoitustulkki korosti myös että ainoastaan taito vieraan kielen käyttöön ei riitä, vaan tulkin tulisi hallita kielen rakenne, kielioppi ja sen normit. Härkösen ja Turkin (2010, 18-191) opinnäytteestä kävi ilmi, että kyselyyn vastanneista 33 tulkista, suurella osalla oli lukiokoulutustaustaa kielten opiskelussa. Lisäksi koulutusta oli hankittu esimerkiksi kansalaisopistossa. Vastanneista viisi oli opiskellut vieraita kieliä yliopistossa. Kielitaitoa ylläpidettiin lähinnä oman harrastuneisuuden kautta. Kuinka vahvan pohjan tulkkaukselle antaa kielitaito, jonka ylläpito on kiinni omasta viitseliäisyydestä työpäivän päätteeksi? Tässä piilee epäkohta, jota olisi hyvä pohtia niin tulkien kuin tulkkauksipalvelun tarjoajien. Tulkkauksen laatua luultavasti parantaisi se, mikäli työnantajat mahdollistaisivat lisäkoulutautumisen ja taitojen kehittämisen työajalla.

Kenties syynä siihen, että tulkit lähtevät tulkkamaan taitotasonsa ylittäviin tilanteisiin, on velvollisuudentunto. Se, että tulkit ajattelevat, että mikäli he eivät lähde tekemään tilausta, niin kuka sitten. Lopputuloksena tilauksen tekemättä jättämisestä voi olla paitsi tulonmenetystä tuntipalkkaiselle tulkille myös asiakkaan menettämä oppi.

Sekä kirjoitustulkki että asiakas nostivat esiin sen, että tulkilla olisi hyvä olla jonkinlaista koulutusta kielitieteistä, esimerkiksi kielitieteen peruskurssi. Näin myös tulkilla olisi käsitys esimerkiksi kielten keskinäisistä eroista. Tällä hetkellä viittomakielentulkin koulutusohjelmassa on pakollisena opintoina yleisen kielitieteen opintokokonaisuus, joka on laajuudeltaan viisi opintopistettä. Kuitenkin siinä keskiössä ovat teoreettisen kielentutkimuksen peruskäsitteet, eikä varsinaisesti eri kielten keskinäiset erot ja samanlaisuudet. (HUMAK 2011, 115.) Asiakas kaipasi tulkilta myös tarvittaessa fonetiikan tuntemusta, kuitenkin hän totesi myös, että tulkki ei voi olla kaikkien alojen asiantuntija.

Asiakkaan mukaan tulkeilla on yleensä hyvä taju siitä, mitä opetetaan. Haastattelussa hän kertoi, että mikäli opettajan käyttämä kieli oppitunnilla on englanti, niin viittomakielen tulkit tulkaavat puheen suomalaiselle viittomakielelle. Jos opetuksessa käsitellään esimerkiksi jotain kielioppirakennetta, asiakkaan mukaan tulkit hyvin oivaltavat, mitä opetetaan ja tarvittaessa esimerkiksi sormittavat päätteen. Asiakas kuitenkin toivoi, että tulkit muistaisivat kertoa, milloin oppitunnin kieli vaihtuu. Usein kielten oppitunneilla käytetään sekä suomen kieltä että vierasta kieltä, jos molemmat tulkataan asiakkaalle suomalaiselle viittomakielelle, on tärkeää välittää myös tieto käytetystä kielestä. Tällöin asiakas osaa vastata tai muuten kommunikoida oikealla kielellä.

Tulkin taidoista kysyttäessä ainoastaan opettaja mainitsi kuurosokeuteen liittyvät opinnot. Kuitenkin etenkin asiakkaan haastattelusta oli havaittavissa kyseisten taitojen kantava merkitys. Asiakas useaan otteeseen totesi, että paljon on tulkin taidoista kiinni toimiiko jokin menetelmä vai ei. Esimerkiksi hän sanoi toivoneensa kuvailua ja sosiaalishaptisia menetelmiä käytettäväksi opiskelutulkkauksessa, mutta hän oli havainnut, että kaikilla tulkeilla niiden käyttö ei sujunut niin, että se olisi toimivaa. Kuurosokeuteen liittyviä opintoja on viittomakielentulkin koulutusohjelmassa tarjolla vapaavalintaisina tai suuntautumisen opintoina. Opinnoissa käsitellään esimerkiksi viittomakieltä ja viitottua puhetta vapaaseen tilaan, rajoittuneeseen näkökenttään ja taktilisesti, erilaisia tulkkauksen menetelmiä (esim. SAV, tikutus), kuvailua, opastusta sekä sosiaalishaptisen kommunikaation perusteita ja sosiaalisia pikaviestejä. (HUMAK 2011, 129; 135-136; Diak 2011, 19.)

Asiakkaan haastattelun mukaan tulkin taidot asettavat rajoituksia käytettyihin tulkkausmenetelmiin. Kysyttäessä häneltä vaihtelevatko käytetyt tulkkausmenetelmät hänen omien toivomuksiensa mukaan, asiakas totesi:

”Niin ja sitten sen tulkin taitojen mukaan. Niinku et tavallaan... Minä huomaan, että tämän tulkin kanssa tämä toimii, niin minä ehdotan sitä, toisen tulkin kanssa se ei taas suju ollenkaan, niin turha sellaista on vaatia. Sitten minä yritän keksiä jonkun muun keinon.”

Asiakas myös kertoi toivovansa tulkkauspalvelussa käytettävän viittomakieltä, mutta havainneensa, että tulkit viittovat aika paljon suomen kielen mukaisesti. Hän epäili, että syynä suomen kielen mukaiseen viitottuun puheeseen on tulkkien työssään toisinaan kohtaama kapasiteettipula⁶ ja lyhyt viive. Se, että asiakkaan toive ei aina toteudu, herättää ajattelemaan, onko tulkki tehnyt informoidun päätöksen ottaessaan tilauksen vastaan. Ammattieettisten sääntöjen mukaan tulkki ottaa tilauksen vastaan vain, jos on siihen pätevä (SVT 2012a, SVT 2012b). Aina ei kuitenkaan ole helppo arvioida etukäteen tilanteen vaatimuksia tai omaa potentiaalista suoriutumista, joten virhearviointeja tapahtuu. Tärkeää on muistaa, että myös laissa määritellään tulkkauspalvelujen järjestämistä ja asiakkaan toiveiden huomioimista. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 19.2.2010/133 edellyttää, että tulkkauspalvelua järjestettäessä on huomioitava paitsi asiakkaan äidinkieli ja kulttuuritausta myös toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Lain mukaan asiakkaan tulisi siis saada tulkkausta itse valitsemallaan kielellä tai kommunikaatiomenetelmillä.

Asiakas kertoi havainneensa opetuksen nopeuden olevan haaste tulkille. Tulkki ei ehdi poimimaan kaikkea tulkattavasta audiitiivisesta ja/tai visuaalisesta aineksesta. Silloin tietoa jää puuttumaan. Asiakkaan kokemuksen mukaan tulkki ei huomaa kaikkea puuttuvaa, eikä tulkille jää aikaa ymmärtää, mikä on asian ydin. Näkemykseni mukaan tilanteen ratkaisussa auttaisi tulkin ja opettajan välinen yhteistyö. Vaikka tulkki on paikalla, ei se poista opettajan vastuuta huolehtia siitä, että myös erityisopiskelija tulkkeineen pysyy opetuksessa mukana. Opettajan tulisi huomioida tulkki ja

---

⁶ Gilen (1997) kapasiteettimallin mukaan tulkkaus voidaan jakaa osasuorituksiin, jotka kilpailevat toistensa kanssa käytettävissä olevasta käsittelykapasiteetista. Osasuorituksia ovat kuunteleminen, tuottaminen, muistaminen ja toimintojen koordinointi. Yhden osasuorituksen vaatiessa enemmän resursseja, muille jäljelle jäävä kapasiteetti pienenee. (Tommola 2010, 136-137.)

kuurosokea asiakas esimerkiksi rauhoittamalla tahtia. Tulkin ja asiakkaan olisi tärkeää tiedottaa opettajaa siitä, kuinka opetuksen nopeus vaikuttaa tulkkaukseen ja sitä kautta asiakkaan saamaan opetukseen. Myös isot tilat ja suuret ryhmät vaikuttavat tulkkaukseen. Yleensä niissä kuuluvuus on heikompi, jolloin tulkki/tulkit keskittyvät kuullunymmärtämiseen ja kuvailu sekä sosiaaliset viestit jäävät vähemmälle.

Asiakkaan haastattelussa oli huomattavissa tulkin valmistautumisen merkitys. Tärkeää oli valmistautuminen sekä opetuksen tulkkaukseen että ympäristöön orientoitumiseen. Tutustumalla etukäteen ympäristöön, jossa tulkkaus tapahtuu, tulkki voi paremmin välittää asiakkaalle tiedon siitä, millainen ympäristö on (Lahtinen 2006, 192). Vuonna 2004 toteutetussa Sujuva tulkkaus kuurosokeille- kyselyssä (Lahtinen 2004, 77-82) kuurosokeilta kysyttiin, mitä he haluavat tietää ympäristöstään. Vastaukset olivat varsin yhdenmukaisia. Tärkeiksi asioiksi nousivat fyysinen ympäröivä tila mahdollisine erikoisuuksineen tai vaaratekijöineen sekä ihmisten toiminta, nimet ja keskustelun aiheet. Tätä opinnäytetyötä varten toteutetussa haastattelussa ilmenneet asiakkaan toiveet siitä, mitä tulisi kuvailla ja millaisiin seikkoihin pitäisi kiinnittää huomiota, ovat samansuuntaisia. Lisäksi asiakas oli vahvasti sitä mieltä, että tulkin tulisi tutustua tilaan etukäteen myös sen vuoksi, että ratkaisu tilaan sijoittumisesta olisi mahdollisimman toimiva sekä tulkin/tulkkien että asiakkaan kannalta.

Asiakkaan mielestä tulkkien valmistautumisessa on parannettavaa. Hän kertoi ihmetelleensä, kuinka valmistautumattomina tulkit saattavat tilanteeseen tulla. Valmistautuminen on tulkkille tärkeä taito, joka rakentuu kolmesta osa-alueesta: aihetuntemuksesta ja sanastosta, erityisistä valmistautumistekniikoista ja pitkäjänteisestä valmistautumisesta, joka tarkoittaa kielitaidon ylläpitoa ja kehittämistä (Laine 2006, 242-243). Valmistautumisessa hyödynnetään saatua etukäteismateriaalia, mutta tulkkausten aiheesta etsitään myös yleisesti tietoa esimerkiksi Internetistä, lehdistä, kirjoista (mt., 243; Ala-Antti 2003, 22-26). Asiakkaan mukaan tulkit eivät kuitenkaan välttämättä ole ottaneet etukäteen yhteyttä opettajaan tai selvittäneet minne tilassa olisi heidän mielestään paras sijoittua.

Asiakas myös pohti haastattelussa, että kenties tulkit eivät välttämättä osaa arvioida tilanteen vaativuutta ja sen vaatimaa valmistautumista. Vaikka sekä viittomakielen tulkin ammattisäännöstössä että asioimistulkin ammattisäännöstössä (SVT 2012a;

SVT 2012b) mainitaan valmistautumisen merkitys, valitettavasti tulkeilla ei ole aina aikaa tai kykyä valmistautua tehtäviin riittävän huolellisesti. Ala-Antti (2003, 66) on gradussaan kerännyt yhteen paitsi erilaisia valmistautumiseen liittyviä metodeja myös eri tapoja kerätä tietoa sekä erityisiä keskittymisen kohteita kirjallisuuden ja oman kokemuksensa perusteella. Hänen johtopäätöksensä valmistautumisesta on se, että tulkki ei voi hylätä valmistautumista huolimatta siitä kuinka kokenut hän kenties on. Kuitenkin hän tekstissään myöntää, että tulkeilla ei suinkaan aina ole riittävästi aikaa perinpohjaiseen valmistautumiseen. Silti tulkkien tulisi aina pyrkiä valmistautumaan.

Asiakas kertoi myös, että tulkkien valmistautumattomuus tilanteeseen aiheuttaa toisinaan turhautumisen tunteita:

”---yleensä aina siitä lähetään, että tulkit kysyy multa, avaa uuden luentosalin oven ja tulkit kysyy multa, ett mihin haluat käydä. Silloin minä aina lasken kymmeneen, että en ihan hermostu, koska tuota minä oon kuitenkin kirjoittanu yleensä siihen (*tulkkutilaukseen*), että toivon, että tulkki ottaa etukäteen yhteyttä sinne järjestäjään---” (kursiivi kirjoittajan selvennys)

Asiakkaan mielestä tulkillla tulee olla kyky olla tilanteen tasalla ja ymmärtää mikä on tärkeää ja keskeistä esimerkiksi kuvaillessa. Tämän suhteen tulkkien vaihtuvuus aiheuttaa haasteita. Tulkit eivät voi esimerkiksi tietää, mitä edellisellä kerralla ollut tulkki on kertonut ympäristön tapahtumista, ja mitkä niistä ovat uusia. Ainoastaan, jos tulkki on aiemmin ollut tulkkina samalle asiakkaalle samassa ympäristössä, voi hänellä olla tietoa mikä ympäristössä on muuttunutta tai uutta. Esimerkkeinä asiakas käytti tilanteita, joissa esimerkiksi lamppua tai kukkia oli siirretty tai luokkatoveri oli raskaana. Tulkki ei voinut tietää, joko asiakkaalla oli tietoa näistä muutoksista ennen kuin on kertonut ne asiakkaalle. Haasteellista kuitenkin on, jos tulkki ei ole tietoinen siitä, että kyseiset seikat ovat muutoksia. Hän voi jättää ne kertomatta, koska olettaa niiden olevan asiakkaalle jo tuttuja. Mielestäni voidaan siis olettaa, että tulkkien vähäinen vaihtuvuus parantaisi kuurosokean asiakkaan tilaisuuksia saada mahdollisimman paljon tietoa ympäristöstään ja sen muutoksista.

Asiakkaan mielestä jatkuvuus oli tärkeää muutenkin kuin kuvailun näkökulmasta. Esimerkiksi eri tulkkusmenetelmien tai –tapojen kokeilu jää usein yhteen kertaan ja

siitä puuttuu yhtäjaksoisuus tulkkien jatkuvasti vaihtuessa. Asiakas koki jatkuvan vaihtelun raskaaksi ja väsyttäväksi, koska kuten hän moneen kertaan haastattelun aikana totesi, paljon riippuu tulkin taidoista tai kyvyistä. Se, mikä yhden tulkin kanssa on toimiva menetelmä ja tapa, ei olekaan sitä seuraavan kanssa. Uudelle tulkille ei aina jaksaa selittää, kuinka ennen on tehty tai mikä aiemmin on koettu toimivaksi.

”---jos silloin kerran pääsee niitä kokeilemaan, niin sitten seuraavalla kerralla on taas uusi ihminen ja taas eri jutut. --- Ja ei sitä jaksaa niinku ihan loputtomiin a:sta lähteä sitä asiaa esittelemään.”

Asiakkaan toiveissa siinsi, että jonain päivänä olisi esimerkiksi jonkinlainen ehdotelmalista, johon olisi koottuna eri tilanteissa toimineita tulkkausmenetelmiä, -tapoja ja -ratkaisuja, jotta aina uudessa tilanteessa tai uuden tulkin kanssa toimiessa ei tarvitsisi lähteä tyhjästä. Jokaisella tulkkipalvelun käyttäjällä ja tulkilla on arvokasta tietoa erilaisista tilanteista ja siitä, mikä niissä on tuntunut toimivalta. Listaani voisi koota näitä kokemuksia, joita voisi sitten kokeilla, kehittää ja muokata omaan tilanteeseen sopivaksi. Tällaisen listan kokoaminen voisi kehittää tulkkauspalveluiden laatua. Ne tarjoaisivat uudessa tilanteessa lähtökohdan ja vaihtoehtoja, mikäli käytetty menetelmä ei toimi.

”Mutta jos on siinä tilanteessa, että oikeesti niinku meillä ei oo hajuaakaan, kuinka tämä tilanne saataisiin toimimaan, niin kyllä minä uskon, että tulkeille, asiakkaille, vanhemmille ja opettajille, kaikille ois hyötyä siitä, että ainakin tämmösiä on jotkut kokeillu ja huomannu, että nää toimii. Että voitasko mekin kokeilla ainakin jotain näistä, että päästäis edes alkuun. --- Ja sitten tilanteessa voi paremmin ottaa huomioon, koska asiakkaat on niin monenlaisia niin näön kuin kuulon ja persoonankin puolesta, että okei, jos tässä nyt on lähtökohta, niin muokataan.”

Kirjoitustulkki totesi havainneensa luovuuden olevan merkityksellistä niin vieraiden kielten tunneilla tulkkauksessa kuin muussakin tulkkauksessa. Koko ajan tulkin tulisi pohtia, kuinka asiakas saa mahdollisimman paljon tulkattavasta asiasta. Hänen mielestään tulkilla tulisi olla tarjota eri keinoja samaan tilanteeseen, jos yksi keino ei toimikaan. Tulkin mielestä luovuuden ja ”takaporttien” tai varasuunnitelmien käyttö korostuu erityisesti kuurosokeille tulkattaessa. Tähän hän kertoo syyksi esimerkiksi sen, että näöntilanne voi vaihdella päivien välillä tai päivän mittaan. Varasuunnitelmien ei tarvitse hänen mukaansa olla ihmeellisiä, vaan ne voivat olla myös ihan yksinkertai-

sia pieniä juttuja, kuten taustavärin vaihtaminen erilaiseksi, jotka täytyy vain huomata.

”Se et niinku ei saa jättää aivoja narikkaan, kun lähtee tulkkaamaan. Niin mää aina sanon. Täytyy ottaa se hoksnokka mukaan.”

7 LOPUKSI

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vieraiden kielten opiskelutulkausta kuurosokealle asiakkaalle. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset haastattelujen avulla. Opinnäytetyön tulokset kertovat, millaista yhteistyö on ja millaista se voisi olla. Ne myös valottavat sitä, kuinka monet seikat vaikuttavat tulkkaukseen ja sen toimivuuteen sekä mitä tulkilta vaaditaan.

Yhteistyön kannalta tärkeää on aika ja jatkuvuus. Tilanteen osapuolilta tulisi löytyä resursseja yhteiseen aikaan, pohdintaan ja toimintaan. Tällä tavalla luotaisiin pohjaa myös jatkuvuudelle, joka on seurausta sitoutumisesta yhteiseen tavoitteeseen. Koska kielen opiskelun tavoitteena voidaan yleensä pitää kielen oppimista, pitää tulkkauksen tukea tätä tavoitetta. Yhteistyön kautta mahdollistetaan informoidut, toimivat ja tarkoituksenmukaiset tulkkausratkaisut. Jotta eri tahojen välillä olisi mahdollista tapahtua yhteistyötä ajatustenvaihdon merkeissä, tulisi osapuolten olla hyvin perillä omaan alaansa kuuluvasta osaamisesta ja pystyä siirtämään tämä tieto muille. Opetajan tulisi osata tarvittaessa esimerkiksi selittää, mikä on kunkin harjoituksen tavoite. Kuurosokean asiakkaan tehtävänä on toimia itsensä tuntijana: hänen tulee tietää, kuinka esimerkiksi näkötilanne väsymisen myötä vaihtelee, tai millaiset tulkkausmenetelmät hänelle sopivat. Tulkin tulisi olla tietoinen siitä, mitä erilaisia tulkkausmenetelmiä on ja kuinka niitä voidaan hyödyntää vaihtelevissa tilanteissa. Tulkin tulisi olla myös tietoinen omasta osaamisestaan vahvuuksineen ja heikkouksineen.

Tulkkiin ja tulkkaukseen kohdistuvia vaateita oli useita. Ehkä yhtenä kaiken kokoavana niistä nousi harkinta. Kahden vieraan kielen välillä työskentely on vaativaa. Tulkin on reflektoitava omaa osaamistaan. Tulkin tulisi etukäteen miettiä onko tehtävä hänelle sopiva, ja mitä tilanne vaatii. Tulkin tulisi myös pohtia millainen toiminta tilanteessa palvelee asiakkaan oppimista. Hänellä tulisi olla myös valmiudet toimia, mikäli

kaikki ei sujukaan suunnitelmien mukaan ja suunnitelmaa pitää muuttaa tilanteen muuttuessa tai vaihdellessa.

Tutkimusmenetelmien avulla sain vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kuitenkin on hyvä huomata, että otanta sekä havainnoinnissa että haastatteluissa oli pieni. Tällöin tulokset eivät ole yleistettävissä vaan on tärkeä muistaa, että kyseessä on yksittäisten ihmisten omat kokemukset ja ajatukset aiheesta. Jonkun toisen mielestä yhteistyö voisi olla toimivampaa toteutettuna toisella tapaa tai hänen asettamansa vaateet tulkkille poikkeaisivat niistä, joita tässä työssä on käsitelty.

Kaikki haastateltavat pohtivat asiaa myös eri lähtökohdista. Kenties aiheesta olisi saanut kattavamman kokonaiskuvan, mikäli haastateltavina olisivat olleet asiakas, hänen oma opettajansa ja tulkkinsa. Tutkimusmenetelmissä puutteena oli mielestäni myös se, että havainnointi tapahtui tilanteessa, jossa tulkkina oli viittomakielen tulkki eikä kirjoitustulkki. Haastattelussa taas kuuluivat kirjoitustulkin ajatukset.

Kuurosokeuden saralla on kartoitettavana vielä monia asioita. Oma opinnäytetyöni lisää tietoa siitä, mitä tulisi huomioida yhteistyön ja tulkkiin kohdistuvien vaatimusten näkökulmasta. Tuloksia voidaan hyödyntää käytännössä ja esiin nostamani asioita voidaan käyttää harkinnan pohjana, kun aloitetaan vieraiden kielten opiskelutulkkaukset kuurosokealle asiakkaalle.

Jatkotutkimusaiheeksi ehdotan kuurosokean asiakkaan haastattelussa esiin nousutta toivetta listasta, joka kokoaisi eri tulkkauksmenetelmiä ja eri tilanteisiin sopivia ratkaisuja. Mielestäni tällaisella kokoelmalla voitaisiin lisätä tulkkaukspalvelun laatua, koska tulkkiin ja asiakkaiden ei tarvitsisi aloittaa tyhjästä. Lisäksi tämä voisi mahdollistaa jatkuvuuden myös siinä tapauksessa, että tulkkiin vaihtuvuus olisi suurta. Eri tulkkauksmenetelmien toimivuuden kartoitus olisi myös tärkeää lisätietoa kentällä toimiville tulkeille.

LÄHTEET

- Ala-Antti, Saana 2003. Preparing for an Interpreting Assignment. An Element of an Interpreter's Expertise. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Pro gradu-tutkielma.
- Blom, Regina 2008. Eleet kieliopin opettamisen ja oppimisen apuna suggestiopediassa S2-aikuisopetuksessa. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Pro gradu-tutkielma.
- Diak, Diakonia-ammattikorkeakoulu 2011. Opetussuunnitelma. Viittomakielentulkin koulutusohjelma 2011. Viitattu 16.3.2012. <http://www.diak.fi/files/diak/Tiedotteet2011/VIITTOMAKIELENTULKINKOULUTUSOHJELMANopetussuunnitelma2011.pdf>
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–43.
- Euroopan komissio 2011. Konferenssitulkki-kielilyhdistelmät. Viitattu 22.11.2011. http://ec.europa.eu/dgs/scic/what-is-conference-interpreting/language-combination/index_fi.htm.
- Forsberg, Kristina 2010. Kuurosokeiden apuvälineet – mitä, mistä, miten. Opas apuvälineiden käyttäjille. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja C6. Viitattu 19.11.2011. http://www.kuurosokeat.fi/data/liitteet/kuurosokeiden_apuvälineet_opas_apuvälineiden_kayttajille.pdf.
- Frishberg, Nancy 1990. Interpreting. An Introduction. Uudistettu painos. Silver Springs, Md: Registry of Interpreters for the Deaf.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- HUMAK, Humanistinen ammattikorkeakoulu 2010. Opiskelutulkki.fi. Mitä opiskelutulkkaus on? Viitattu 9.3.2011. <http://www.opiskelutulkki.fi/opiskelutulkkaus/mita-opiskelutulkkaus-on/>.
- HUMAK, Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011. Opinto-opas 2011-2012. Viitattu 2.3.2012. <http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-opinto-opas-2011-2012.pdf>.
- Humphrey, Janice H. & Alcorn, Bob J. 2007. So You Want To Be An Interpreter. An Introduction to Sign Language Interpreting. 4. painos. Seattle, WA: H & H Publishing Company.
- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 17–24.
- Härkönen, Elisa & Turkki Outi 2010. Kielen oppiminen vai sisällön kääntäminen? Karitoitus vieraiden kielten oppituntien tulkkauksesta viittomakielisille opiskelijoille.

Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

- Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. 1. painos. Helsinki: WSOY.
- Kela 2010. Kuka tulee tulkiksi. Viitattu 24.4.2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/240810102146KP?OpenDocument>.
- Keltanen, Outi-Maria 1998. Opiskelutulkin työ ja työtyytyväisyys. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu-tutkielma.
- Koukka, Helmi 2010. Opiskelutulkkaus. Teoksessa Jonna Jäntti & Anne Kantonen (toim.) Esteetön opintopolku korkeakoulutuksessa. Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja D2/1/2010, 59–64. Viitattu 9.3.2011. http://portal.savonia.fi/pdf/julkaisutoiminta/esteeton_net.pdf.
- Kovanen, Merja & Lahtinen, Riitta 2006. Kohdataan ja kommunikoidaan. Tietoa taktiiviviittomisesta ja sen opettamisesta. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A 5.
- Kurki, Arja & Takala, Marjatta 2005. Tekniset apuvälineet kommunikoinnin tukena. Teoksessa Takala, Marjatta & Lehtomäki, Elina (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 43-52.
- Kykyri, Virpi-Liisa 2007. Yksilösuorituksista kohti yhteispeliä. Teoksessa Peter Johnson (toim.) Suuntana yhtenäinen perusopetus. Uutta koulukulttuuria etsimässä. Jyväskylä: PS-kustannus, 105-142.
- Lahtinen, Riitta 2004. Sujuva tulkkaus kuurosokeille. Selvitys kuurosokeiden tulkin käytön kokemuksista. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja B2.
- Lahtinen, Riitta 2005. Tuntoaistin ja kosketuksen käyttö aikuisten kuurosokeiden kommunikoinnissa. Teoksessa Takala, Marjatta & Lehtomäki, Elina (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 207-217.
- Lahtinen, Riitta 2006. Kuurosokeille tulkkaus – haasteellista ja vaihtelevaa. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 182–198.
- Lahtinen, Riitta 2008. Haptiisit ja hapteemit. Tapaustutkimus kuurosokean henkilön kosketukseen perustuvan kommunikaation kehityksestä. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Lahtinen, Riitta & Marttila, Jaana 2004. Sujuva tulkkaus kuurosokeille 2. Selvitys tulkeille tehdystä kyselystä. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja B3.
- Lahtinen, Riitta & Palmer, Russ & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Helsinki: Art-Print Oy.
- Laine, Jenni 2006. Tulkkaus kahden modaliteetin ja kahden vieraan kielen välillä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 228–246.
- Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 19.2.2010/133.
- Laurén, Sirpa 2006. Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 199–225.
- Lehtinen, Ulla 2001. Moniammatillisuuden vaatimus. Teoksessa Oiva Ikonen & Pirkko Virtanen (toim.) HOJKS. Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Jyväskylä: PS-kustannus, 88-95.

- Marttila, Jaana 2006. Kuurosokeiden tulkkipalveluopas. Tietoa tulkkipalvelusta ja tulkkauksesta. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja C4.
- Mesch, Johanna 1998. Teckenspråk i taktill form. Turtagning och frågor i döv-blindas samtal på teckenspråk. Institutionen för lingvistik. Avdelning för teckenspråk. Stockholms universitet. Doktorsexamen.
- Mustonen, Tuija 2006. Kommunikaation merkitys kuurosokealle. Teoksessa Anne Ylitalo (toim.) Muuttuva kommunikaatio. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A6, 8-9.
- Opetushallitus 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Viitattu 22.3.2012. http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf.
- Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Viitattu 22.3.2012. http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf.
- Pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä 2011.
- Pöchhacker, Franz 2004. Introducing Interpreting Studies. Lontoo: Routledge.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 26-62.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkaukset. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 163-178.
- Saarinen-Kauppanen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Havainnointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tieto-arkisto. Viitattu 14.11.2011. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html
- Seleskovitch, Danica 1998. Interpreting for International Conferences. Kolmas uudistettu painos. Engl. Stephanie Dailey ja Eric Norman McMillan. Washington D.C.: Pen and Booth
- Selin, Pirkko 2002. Hyvään käytäntöön. Viittomakielen tulkkausta parityönä Käpylän iltatieteidenkoulussa. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Skype 2012. About Skype. <http://about.skype.com/>. Viitattu 20.3.2012.
- Suomen Kuurosokeat ry 2011a. Kuurosokeiden määrä Suomessa. Viitattu 17.11.2011. http://www.kuurosokeat.fi/tietoa_kuurosokeudesta/maara/.
- Suomen Kuurosokeat ry 2011b. Milloin henkilö luokitellaan kuurosokeaksi? Viitattu 17.11.2011. http://www.kuurosokeat.fi/tietoa_kuurosokeudesta/ryhmat/
- Suomen Kuurosokeat ry 2011c. Usherin oireyhtymä. Viitattu 17.11.2011. http://www.kuurosokeat.fi/tietoa_kuurosokeudesta/aiheuttajat/usherin_oireyhtyma/
- Suomen Kuurosokeat ry 2011d. CHARGE-oireyhtymä. Viitattu 17.11.2011. http://www.kuurosokeat.fi/tietoa_kuurosokeudesta/aiheuttajat/charge-oireyhtyma/
- Suomen Kuurosokeat ry 2011e. Muut kuulonäkövammaisuuden/kuurosokeuden syyt. Viitattu 17.11.2011. http://www.kuurosokeat.fi/tietoa_kuurosokeudesta/aiheuttajat/muita_syita/

- Suomen Kuurosokeat ry 2011f. Taktiilit sormiaakkoset. Viitattu 23.12.2011. http://www.kuurosokeat.fi/kommunikaatiopalvelut/tietopiste/taktiilit_sormiaakkoset/.
- SVT, Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2012a. Viittomakielen tulkin ammattisäännöstö. Viitattu 16.3.2012. <http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit-suomessa/ammatti/viittomakielen-tulkin-ammattisaannosto/>.
- SVT, Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2012b. Asioimistulkin ammattisäännöstö. Viitattu 16.3.2012. <http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit-suomessa/ammatti/asioimistulkin-ammattisaannosto/>.
- Takala, Marjatta 2005. Kuulovammaisuus. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 25–42.
- Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 128-142.
- Vivolin-Karén, Riitta & Alanne, Kaisa 2006. Viittomakieli 1. Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Kuurojen Liitto ry. Julkaisuja 29.
- YLE Uutiset 2008. Viittomakielen tulevaisuus puhuttaa. Viitattu 27.3.2012. http://yle.fi/uutiset/viittomakieliset_uutiset/2008/11/viittomakielen_tulevaisuus_puhuttaa_377574.html
- Winston, Elizabeth A. 2002. Interpretability and Accessibility of Mainstream Classrooms. Teoksessa Elizabeth A. Winston (toim.) Educational Interpreting. How It Can Succeed. Washington D.C.: Gallaudet University Press, 132–167.
- Ylitalo, Anne (toim.) 2006. Muuttuva kommunikaatio. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A6.
- 24/2011 Viittomakielisten kielelliset oikeudet. Oikeusministeriön mietintö. Viitattu 22.11.2011. <http://www.om.fi/1302672090988>.

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelun runko, opettaja

Tausta

- Kuinka pitkältä ajalta sinulla on kokemusta kuurosokeiden kanssa työskentelestä?
- Millainen on opetettava ryhmäsi?
  - o kuinka monta oppilasta?
  - o millaisia kuulonäkövammoja heillä on?
    - millaisia kommunikointi menetelmiä he käyttävät?

Oppitunti

- Millaisia eri kielenoppimistilanteita hyödynnät opetuksessasi?
  - o luokka
  - o yksilötyöskentely
  - o pienryhmätyöskentely
  - o luennot
  - o tentit
  - o verkkotyöskentely
- Millaisia harjoituksia teetät opetuksessasi?
  - sanastoharjoitukset
  - luetun ymmärtäminen
  - käänkösharjoitukset
  - kuullun ymmärtäminen
  - täydennysharjoitukset
  - tuottaminen
    - puhuttu, kirjoitettu
- Millaisia opetusmenetelmiä vieraiden kielten opetuksessa käytetään yleensä?

- Eroavatko kuurosokeille käytetyt opetusmenetelmät yleensä käytetyistä?
- Onko jotain opetusmenetelmiä, mitä mielestäsi ei voi käyttää kuurosokean opiskelijan kanssa?

- Miten opetukseen mielestäsi vaikuttaa se, että opiskelija on kuurosokea?
  - o Vaikuttaako se tehtyihin harjoituksiin?
  - o Eriytätkö tehtäviä?
  - o Ovatko esimerkiksi monisteet räätälöity jokaiselle erikseen?

Apuvälineet

- Käyttävätkö oppilaasi apuvälineitä?
  - o Millaisia?
  - o Kuka apuvälineitä käyttää?
  - o Kuka niistä huolehtii?
- Kuinka käytetyt apuvälineet vaikuttavat opetukseen?
- Kuinka apuvälineet vaikuttavat luokkatilaan ja sen järjestykseen?

Tulkki ja oppitunti

- Millaisia tuntisi ovat rakenteeltaan?
  - o Vaikuttaako tulkin läsnäolo tuntien rakenteeseen?
    - esim. tauot
- Teetkö yhteistyötä tulkkien kanssa?
  - o Jos teet, niin millaista?
- Oletko pohtinut tunnin kulkua yhdessä tulkin ja asiakkaan/oppilaan kanssa?
- Huomioitko tulkin työn oppitunnin aikana?
  - o Jos huomioit, niin kuinka?
- Tiedätkö millaisia tulkkausmenetelmiä tulkit käyttävät tulkatessaan?
- Millaisia havaintoja olet tehnyt käytetyistä menetelmistä?
- Asettaako tulkkaus haasteita opetukselle?
  - o Jos asettaa, miksi?
- Oletko havainnut tulkkauksen vaikuttavan esimerkiksi ryhmäytymiseen?
- Kuinka tulkit ovat sijoittuneet luokkatilanteessa?

Tulkki

- Mitä taitoja mielestäsi tulkilla tulisi olla vieraiden kielten opiskelutulkkausessa?
- Löytyykö tulkeilta käsityksesi mukaan tarvittavia taitoja?

Liite 2 Teemahaastattelun runko, kirjoitustulkki

Tausta

- Millainen koulutus sinulla on?
- Kuinka pitkään olet työskennellyt kuurosokeiden parissa kirjoitustulkkina?
- Oletko ollut tulkkina yksin vai onko sinulla ollut pari?
  - o Jos sinulla on ollut pari, mikä on ollut hänen roolinsa? (tarkoitan, että onko hän ollut viittomakielen tulkki, kirjoitustulkki tai molempia)

Tulkki ja oppitunti

- Oletko tulkannut erilaisissa kielenoppimistilanteissa? Missä niistä? Onko niiden tulkkauksen välillä ollut eroa?
  - o luokka
  - o yksilötyöskentely
  - o pienryhmätyöskentely
  - o luennot
  - o tentit/koetilanteet
  - o verkko-opiskelu
- Oletko tulkannut erilaisia harjoituksia? Mitä niistä? Onko eri harjoitusten tulkkauksen välillä ollut eroa?
  - o sanastoharjoitukset
  - o luetun ymmärtäminen
  - o käännösharjoitukset
  - o kuullun ymmärtäminen
  - o täydennysharjoitukset
  - o tuottaminen
    - puhuttu, kirjoitettu
- Onko jokin harjoitus, jossa tulkkia ei ole käytetty? Jos kyllä, niin mikä? Miksi?
- Oletko tulkannut erilaisten harjoitusten tarkistustilanteita? Onko erilaisten harjoitusten tulkkauksen välillä ollut eroa?
- Kuinka olet sijoittunut eri tilanteissa?

- Välittääkö tulkkaus mielestäsi riittävästi informaatiota sekä opetuksesta että siitä mitä luokassa tapahtuu? Mahdollistaako tulkkaus mielestäsi esimerkiksi ryhmäytymisen?

Yhteistyö

- Teetkö yhteistyötä opettajan kanssa? Millaista yhteistyötä?
- Onko asiakkaillasi ollut avustajia mukana? Jos on ollut, oletteko tehneet yhteistyötä? Millaista yhteistyötä?

Apuvälineet

- Oletko huomannut asiakkaiden käyttävän apuvälineitä opiskelutulkkauksessa?
- Jos olet huomannut, niin millaisia apuvälineitä olet huomannut asiakkaiden käyttävän opiskelutulkkauksessa?
- Vaikuttavatko apuvälineet jotenkin tulkkausprosessiin?

Tulkki

- Mitä taitoja tulkillä tulisi mielestäsi olla vieraiden kielten opiskelutulkkausprosessissa? Miksi? Löytyykö tulkeilta käsityksesi mukaan tarvittavia taitoja? Miksi/Miksi ei?
- Oletteko asiakkaan ja/tai tulkkiparin kanssa yhdessä miettineet käytettäviä tulkkausmenetelmiä?
  - o Onko asiakas opettanut sinulle taitoja?
  - o Oletko itse antanut ehdotuksia, kuinka tilanteessa voisi toimia?

Liite 3 Teemahaastattelun runko, kuurosokea tulkin käyttäjä

Tausta

- nimi, kuulovamman diagnoosi
- äidinkieli, käytetyt kommunikaatiomenetelmät
- Mitä sinulle vieraita kieliä olet opiskellut tulkin välityksellä?
  - o milloin olet opiskellut ko. kieliä tulkin välityksellä?
  - o millä koulutusasteella olet opiskellut ko. kieliä tulkin välityksellä?
- Kuinka monta tulkkiä sinulla on ollut ko. tunneilla?
  - o ovatko tulkit olleet viittomakielen tulkkeja, kirjoitustulkkeja vai muita?
- Saatko itse päättää tulkeistasi? Onko sinulla tulkkirinki?
- Onko sinulla ollut tunneilla avustajaa?

Tulkkausmenetelmät

- Mitä menetelmiä tulkki on käyttänyt vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa?
  - o kirjoitustulkkaus: käsin: paperille/kätehen suuraakkosia vai tietokoneella: tavallinen näyttö, pistenäyttö;
  - o sormitus/taktiilit sormiaakkoset:
    - milloin?
    - uuden käsitteen kohdalla?
    - sanan alku vai koko sana?
  - o viitottu puhe:
    - vieraan kielen mukaisella huuliolla, suomen kielen mukaisella huuliolla
    - vapaaseen tilaan, rajattuun näkökenttään, taktiilisti
  - o suomalainen viittomakieli:
    - vapaaseen tilaan, rajattuun näkökenttään, taktiilisti
  - o huulioluku
  - o SAV
  - o puheentoisto
  - o tikutus
  - o sosiaaliset pikaviestit

- kuvailu
- Onko joitain menetelmiä pitänyt kehittää erikseen?
- Jos olet opiskellut useampia kieliä tulkin välityksellä, onko niissä ollut eroja käytettyjen tulkkausmenetelmien suhteen?

- Millaisissa kielenoppimistilanteissa vieraiden kielten tunneilla olet käyttänyt tulkkia?
  - luokka
  - yksilötyöskentely
  - pienryhmätyöskentely
  - luennot
  - tentit/koetilanteet
  - verkko-opiskelu
- Millaisia tulkkausmenetelmiä tulkki on käyttänyt eri kielenoppimistilanteissa?
- Ovatko käytetyt menetelmät mielestäsi tukeneet oppimistasi?
  - Jos kyllä, miksi?
  - Jos ei, miksi?
- Kuinka tulkki on sijoittunut eri kielenoppimistilanteissa?

- Millaisia harjoituksia sinulla on ollut kielenoppimistilanteissa?
  - sanastoharjoitukset
  - luetun ymmärtäminen
  - käännösharjoitukset
  - kuullun ymmärtäminen
  - täydennysharjoitukset
  - tuottaminen
    - puhuttu, kirjoitettu
- Millaisia tulkkausmenetelmiä tulkki on käyttänyt erilaisissa harjoituksissa?
- Ovatko käytetyt menetelmät mielestäsi tukeneet oppimistasi?
  - Jos kyllä, miksi?
  - Jos ei, miksi?
- Onko harjoituksia pitänyt eriyttää sinulle?
- Onko jokin harjoitus, jossa et ole käyttänyt tulkkia? Miksi?

- Millaisia tulkkausmenetelmiä tulkki on käyttänyt erilaisten harjoitusten tarkistamisessa?
- Ovatko käytetyt menetelmät mielestäsi tukeneet oppimistasi?
  - o Jos kyllä, miksi?
  - o Jos ei, miksi?
- Saatko tulkkauksen avulla mielestäsi riittävästi informaatiota sekä opetuksesta että siitä, mitä luokassa tapahtuu?
  - o Tulkataanko esimerkiksi opetusta ja ryhmän kommentteja tasapuolisesti?
  - o Vaikuttavatko tulkkauksessa tehdyt valinnat, esim. siitä mitä tulkataan, ryhmäytymiseen?

Apuvälineet

- Onko sinulla käytössäsi apuvälineitä opiskelussa?
  - o Jos sinulla on, millaisia apuvälineitä käytät?
    - pistenäyttö, lukuTV, induktio, suurennettu teksti
- Vaikuttaako apuvälineiden käyttö jollain tavalla tulkkaukseen?
  - o esim. jos tehtävien ratkaisut ovat sinulla suurennettuna tekstinä sormittaako tulkki edelleen ratkaisut?

Tulkki

- Mitä taitoja tulkilla tulisi olla vieraiden kielten opiskelutulkkauksessa? Löytyykö tulkeilta tarvittavia taitoja?
- Oletteko tulkin kanssa yhdessä pohtineet käytettäviä tulkkausmenetelmiä?
  - o Pitikö tulkille opettaa taitoja?
  - o Tuliko tulkilta ehdotuksia kuinka toimia?